

BIBLION

*Habent
sua fata
libelli*

REVISTA BIBLIOTECII JUDEȚENE
IOAN N. ROMAN CONSTANȚA

Nr. 17 - 18/2018 » SERIE NOUĂ

Dr. CORINA MIHAELA APOSTOLEANU

Director

Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” Constanța

Sărbătorim, în acest an, deopotrivă Centenarul României moderne și 140 de ani de la Unirea Dobrogei cu România, evenimente istorice a căror semnificație de maximă importanță se cuvine a fi omagiate, prin fapte culturale de impact, în prezent și viitor.

Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” Constanța, ca structură info-documentară și instituție păstrătoare a memoriei culturale a Ținutului dintre Dunăre și Marea cea Mare, și-a propus realizarea, în anul 2018, a unor proiecte care să celebreze cele două mari sărbători.

Astfel, proiectul „De la regional la național: reviste dobrogene ale României Mari în perioada interbelică”, co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național, are două componente și anume: digitalizarea a patru publicații foarte importante pentru înțelegerea evoluției culturale a

acestei regiuni: Analele Dobrogei, Arhiva Dobrogei, Pontice și Revista dobrogeană, punerea acestora la dispoziția utilizatorilor, pe pagina de Internet a Bibliotecii și, respectiv, publicarea unui volum monografic dedicat acestor reviste. În acest fel, publicațiile dobrogene vor dezvolta

audiențe noi, fiind accesibile unui număr mult mai mare de cercetători, istorici, jurnaliști, ori alte categorii de cititori interesați de presa veche dobrogeană. În plus, fiind cunoscut faptul că tinerii preferă aceste tehnici moderne de abordare a materialelor informative, ei vor reprezenta un segment important de beneficiari ai proiectului. De altfel, una dintre activitățile proiectului a inclus participarea efectivă în proiect a unor elevi de la două licee constănțene, Colegiul Mircea cel Bătrân Constanța și Liceul Teoretic George Călinescu. Tinerii au exersat, împreună cu personalul de specialitate al Bibliotecii implicat în

proiect, operațiuni de scanare și au asistat la transformarea conținutului informațional, din mediul tradițional, pe hârtie sau microfilm, în mediul electronic. Faptul că elevii au devenit martorii acestor procese de conservare și punere în valoare a patrimoniului material dobrogean, i-a determinat să devină conștienți de importanța acestor surse informaționale, care pot ocupa un loc important și în procesul formativ, de exemplu la orele de limba și literatura română, istorie ori științe sociale.

În cadrul proiectului a fost, de asemenea, organizată a masă rotundă cu tema „Digitizarea patrimoniului, resursă a prezentului pentru viitor”, la care au participat bibliotecari din țară, istorici, cadre didactice, specialiști în IT, arhiviști, ale căror intervenții au fost extrem de interesante. Schimbul de idei și bune practici a completat în mod fericit conținutul informațional, din cadrul proiectului derulat de către Biblioteca Județeană Ioan N. Roman Constanța.

Volumul ce va include informații despre cele patru reviste mai sus amintite, se va constitui într-un util instrument de lucru în activitatea

de documentare a unor cadre didactice, studenți, cercetători din varii domenii, jurnaliști, masteranzi, doctoranzi etc. Cartea se va distribui gratuit în biblioteci publice, școlare și universitare, astfel încât materialul informațional să se afla la dispoziția cât mai multor persoane interesate de studiile culturale.

140 de ani de la Unirea Dobrogei cu România sunt celebrați de Biblioteca Județeană Ioan N. Roman Constanța și prin editarea unei lucrări de anvergură, sub egida Consiliului Județean Constanța și prin colaborarea cu Academia Oamenilor de Știință. Cartea include rapoartele a 32 de primării din mediul urban și rural al județului Constanța și astfel devine oglinda situației economice, sociale și culturale actuale a acestor unități administrativ-teritoriale. Volumul realizează o punte între trecut, prin datele despre istoria localităților, prezent și viitor și astfel, devine un instrument de informare și de lucru pentru multe categorii de beneficiari. Prezența unui astfel de document în biblioteci, centre de informare și la dispoziția primăriilor respective îmbogățește cunoștințele despre Dobrogea.

Cele două proiecte mai sus amintite reprezintă omagiul instituției noastre, adus Dobrogei, într-un moment de sărbătoare și de necesară reflecție asupra trecutului său.

JUDEȚUL CONSTANȚA LA 140 DE ANI DE LA UNIREA DOBROGEI CU ROMÂNIA

Unirea Dobrogei cu România, eveniment major în construcția statului român modern, de la care se împlinesc anul acesta 140 de ani, a fost prevăzută în Tratatul de la Berlin, semnat de Marile Puteri, la 1 iulie 1878. În articolul 46 se precizează ce teritorii dintre Dunăre și Marea Neagră se uneau cu România: Delta Dunării, Insula Șerpilor, sangeacul Tulcea, format din districtele Chilia, Sulina, Mahmudia, Isaccea, Tulcea, Măcin, Babadag, Hârșova, Kustenge și Medgidia. Frontiera de Sud a regiunii urma să fie trasată în teren, de la Silistra, la sud de Mangalia, de către o comisie internațională.

Preluarea de facto a teritoriului dintre Dunăre și Marea Neagră s-a realizat, după o perioadă de pregătire de patru luni și jumătate, făcută de guvernul Ion C. Brătianu, cu precădere de Mihail Kogălniceanu, titularul Ministerului Afacerilor Străine și interimar la Interne. Sursele istorice ne arată fără dubii că factorii de decizie de la București au cunoscut realitățile din regiune, prin intermediul rapoartelor primite de la două misiuni militare și din alte informații de la persoane preocupate de situația Dobrogei.

Între măsurile principale luate de autoritățile de la București, în vederea instalării administrației și armatei, între Dunăre și Marea Neagră, enumerăm: constituirea Diviziei active „destinată Dobrogei”, comandată de generalul George Anghelescu, desemnarea Comisiei pentru preluarea administrației regiunii, de la autoritatea militară rusă, instalată în iunie 1877, între Dunăre și Marea Neagră. Au fost numiți prefecții celor trei județe dobroge: Tulcea, Constanța și Silistra Nouă, s-a pregătit operația de transbordare a militarilor peste Dunăre și a reprezentanților statului român. Prima etapă a început la 14 noiembrie 1878, la Brăila și Ghecet (Smârdan), pe malul drept al fluviului, moment precedat de ceremoniale militare și religioase, în prezența domnitorului Carol I, a președintelui Consiliului de Miniștri, Ion C. Brătianu și a altor înalte oficialități.

Parte a programului au fost și redactarea celor două documente, semnate de domnitorul Carol I, Înalț Ordin de zi către armata de ocupare a Dobrogei și Proclamația M.S. Domnitorului Carol I către dobrogeni, care au avut caracter programatic, prin jalonarea politicilor ce urmau a fi aplicate între Dunăre și Marea Neagră, de către reprezentanții statului român și de către militari.

Pentru a cunoaște situația districtului „Küstendje”, cum era numit de locuitorii și autoritățile otomane, înainte de instalarea administrației românești, apelăm la două surse din epocă. Un raport al agentului consular al Franței din 10 august 1877 aprecia că, „situația ulterioară este rea... Bulgarii se dedau la tâlhării asupra locuitorilor străini de naționalitatea lor”, cu toate eforturile militarilor ruși de a liniști situația. Majoritatea populației musulmane se refugiase spre sud.

În vara anului 1878, colonelul Ștefan Fălcoianu, șeful Statului Major al Armatei Active a efectuat timp de 28

de zile o misiune de evaluare a realităților și posibilităților de dezvoltare a regiunii, pe care le-a înaintat lui Mihail Kogălniceanu, raportul fiind intitulat Studiile de cunoaștere generale făcute în Dobrogea (sic).

Despre districtul Constanța, raportul colonelului Fălcoianu menționează că avea: „partea litorală a Mărei destul de populată”. În mediul rural era o situație dramatică. Documentul preciza: „cea mai mare parte din sate sunt distruse, căci populația era în majoritate (12.000) musulmană și avea 300 creștini”. Ștefan Fălcoianu a conchis: „Acest district este cu toate acestea susceptibil de o mare dezvoltare, atât prin existența căii ferate și prin aceea a portului Kustenge” (sic). Extrem de importantă în acest context, a fost opinia lui Carol I. Domnitorul s-a pronunțat asupra potențialului întregii regiuni optimist: „Districtele pe care ni le-au dat Congresul au mare viitor” și potențialul de a fi aduse în câțiva ani „într-o stare înfloritoare”.

În cadrul dezbaterilor publice pe tema Dobrogea, devenit subiectul zilei, între semnarea Tratatului de la Berlin și sfârșitul lunii decembrie 1878, s-au emis în presă și în dezbaterile parlamentare opinii pertinente referitoare la rolul ei în cadrul statal românesc. Bunăoară, universitarul ieșean Grigore Cobălcescu sublinia, într-un articol publicat în „Steaua României” din 4 august 1848, că regiunea transdunăreană era deținătoare de „resurse imense”, iar calea ferată Cernavodă – Constanța putea deveni o „arteră a comerțului și civilizației române peste Dunăre”. Britanicul J.T. Barkley, investitor în Constanța, preciza într-un articol, atuurile favorizatoare ale orașului ce putea fi transformat într-un mare port maritim „celui mai frumos și celui mai căutat al Mării Negre”. (sic)

Desemnat prefect al județului Constanța, care avea o suprafață de 7.150 km², Remus Opreanu (1844 - 1908) a ajuns la Constanța pe 23 noiembrie 1878. Aici tot orașul îl aștepta „în picioare”, cu steaguri tricolore, ghirlande de flori și case împodobite, cu „strigăte de urări entuziaste”. Reprezentanții ai „diferitelor naționalități” l-au rugat pe prefectul Remus Opreanu să depună „la picioarele tronului augustului nostru Domnitor încredințarea despre devotamentul și fidelitatea noilor săi supuși”. În salonul localului unde Remus Opreanu s-a întâlnit cu autoritățile ruse erau prezenți și „preoți mahomedani, (care) după ritualul lor au înălțat rugi către cel Atotputernic, cerând înalta lui protecțiune pentru România și guvernul ei!” Seara, orașul a fost iluminat cu lampioane. A avut loc o serbare. S-a remarcat comunitatea elenă, cu precădere elevii acesteia, care au cântat marșuri de bucurie, acompaniați de muzica militară rusă. În piața principală s-a înălțat un arc de triumf de către comunitatea elenă. La veselia generală au contribuit și celelalte comunități, sublinia prefectul în telegrama expediată autorităților de la București. În finalul documentului, Remus Opreanu conchidea: „În fine, ziua de astăzi va rămâne înscrisă pentru viitor în cartea istoriei ca o zi de fericire pentru această nouă Românie; atât de mare era entuziasmul”.

Conform Regulamentului de împărțire și organizare administrativă a Dobrogei, art. 31, emis la 13 noiembrie 1878, județul Küstenge se compunea din trei plăși: Küstenge, Hârșova și Mangalia, cu toate satele. În anul 1880, județul Constanța avea 59 de comune rurale, majoritatea sate modeste, și 5 comune urbane, în total 64 de localități. Situația în județ era foarte dificilă. Căpitanul M.D. Ionescu, în monumentala sa lucrare dedicată Dobrogei sublinia faptul că militarii trimiși în misiuni de recunoaștere a localităților aflate pe hărțile pe care le aveau, unele n-au putut fi găsite iar altele erau în ruine „majoritatea satelor nu cuprindeau decât câteva bordee mizerabile”.

Remus Opreanu nu s-a descurajat. Harnic, perseverent, cu o viziune modernă asupra rolului administrației românești între Dunăre și Marea Neagră a fost dinamizatorul programului de integrare și modernizare a județului Constanța și desigur și a Dobrogei. A deținut postul de prefect în două rânduri, noiembrie 1878 – septembrie 1881 și octombrie 1882 – mai 1883.

Între primele măsuri importante avute în vedere de administrația românească a județului a fost cunoașterea situației școlilor rurale din plășile Hârșova, Medgidia, Constanța, Mangalia și Siliștriu Nouă. Evaluarea a arătat că unele erau subvenționate de la bugetul statului, iar „cea mai mare parte sunt întreținute pe spesele comunelor”. Unde nu s-a găsit învățător și satele nu aveau fonduri, cu concursul comandanților militari, „sergenții ce sunt pe frontieră, sub conducerea d-lor ofițeri, îndeplinesc datoriile de învățători, așa încât se pot numi școli improvizate.” În cele 37 de școli rurale de băieți și de fete frecventau între 1.500 – 1.700 de elevi. În unele dintre aceste școli, învățătorii militari făceau cu elevii în recreație exerciții militare, copiii fiind costumați în uniforme de dorobanți.

Încă de la începutul primului mandat, Remus Opreanu s-a preocupat să strângă vestigiile descoperite accidental și să organizeze în sediul și curtea Prefecturii un muzeu. Pe baza respectivelor izvoare antice, inscripții și monede, care demonstau indubitabil

că în zona peninsulară a Constanței fusese vechiul Tomis, unde a trăit și a creat în ultimii ani de viață, după relegarea de la Roma, Publius Ovidius Naso, prefectul a inițiat realizarea statuii marelui poet. Operă a sculptorului Ettore Ferrari, monumentul a fost dezvelit la 18 august 1887, fiind alături de Monumentul de la Adamclisi, al doilea din județul Constanța ce afirma latinitatea noastră.

De maximă importanță pentru buna administrare a tuturor localităților a fost organizarea alegerilor pentru consiliile comunale și numirea de către prefect a primarilor, în cursul lunii august 1881. Acolo unde majoritatea era musulmană, primarul a fost desemnat din rândul acesteia. Foarte important, pentru funcționarea administrației locale a fost și stabilirea bugetelor comunelor.

La 7 aprilie 1879 Consiliul Local Constanța a aprobat „Regulamentul Comunei urbane Küstenge. Regulamentul camerei interioare a comunei urbane Küstenge”. Până în anul 1949 au fost emise 88 de astfel de documente care reglementau diferite aspecte ale vieții urbane.

Remus Opreanu a făcut la 18 ianuarie 1881 în fața consilierilor o radiografie a situației județului din momentul instalării administrației românești. Prefectul amintea celor prezenți „Când am venit, o mare parte a județului era acoperită cu ruine (...) Câmpurile asemenea în mare parte pustii (...) Ordinea publică era foarte zdruncinată (...) Bande de tâlhari cutreerau Județul”. După eliminarea stării de haos, având încredere în autorități mulți emigranți plecați din cauza războiului „începură să se întoarcă în număr considerabil”.

Sub aspect demografic, la începutul anului 1880, județul avea 64.902 suflete. Din raportul lui Remus Opreanu reiese că, în județ erau 25 de biserici românești, 9 bulgare, 1 greacă, 1 armeană. La Constanța, la 4 septembrie 1883, s-a pus piatra de temelie a Catedralei Ortodoxe „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”, sfințirea lăcașului având loc la 22 mai 1895. Conform statisticii publicate în anul 1903 de către căpitanul M.D. Ionescu privind situația lăcașurilor

de cult se poate constata o creștere a numărului acestora, urmare a sporului demografic. În județ erau 86 de biserici ortodoxe, 2 ale lipovenilor, 2 catolice, 10 case de rugăciune ale protestanților, 2 sinagogi și 177 de geamii. Autoritățile locale și centrale au sprijinit material și financiar funcționarea geamiilor, unele au primit terenuri, conform legii și personalul de cult a fost salarizat de la bugetul statului. O frumoasă și reprezentativă realizare o constituie ridicarea Moscheii regale „Carol I” de la Constanța, al cărei „Act de fundațiune” a fost semnat la 24 iunie 1910, marea moschee fiind inaugurată la 31 mai 1913.

Revenind la raportul prefectului Remus Opreanu constatăm, că documentul a făcut referiri și la situația economiei județului: „Agricultura, această ramură a activității locuitorilor Județului, trebuie să formeze obiectul formării noastre.” Sub aspect juridic reglementarea dreptului de proprietate a fost primul pas al procesului de dezvoltare și modernizare a agriculturii. După cum a evoluat problematica domeniului funciar, constatăm că în Dobrogea s-a aplicat o autentică reformă agrară. Și în județul Constanța au fost verificate actele emise de autoritățile otomane (tapu-urile), în spirit de echitate și în interesul proprietarilor, indiferent de etnie. De împrumutări au beneficiat diferite categorii de populație. Alții au cumpărat terenuri. Printre împrumutăriți s-au aflat și militari. Structura proprietății rurale s-a modificat radical. În anul 1913, spre exemplu, în județul Constanța erau 23.398 de proprietari, dintre care 40% dețineau suprafețe între 10 – 100 ha. De la an la an, suprafețele cultivate au crescut. Dacă în 1892 s-au însumat 38.421 ha cu grâu, suprafața s-a mărit în 1899, la 65.108 ha. Cele mai mari producții s-au obținut în județul Constanța, la cultura orzului. Bunăoară, pe 148.224 ha s-au strâns cantitativ 2,3 milioane hl.

Ramură esențială a rămas și zootehnia, deși s-a înregistrat o diminuare a numărului de capete, urmare a creșterii suprafețelor cultivate. În 1897 numărul oilor în județ era de 609.746. Fără a face

apel la cifre statistice, precizăm că toate ramurile economiei agrare au înregistrat, în județul Constanța, sporuri semnificative.

În perioada ocupației militare a Puterilor Centrale, octombrie 1916 – noiembrie 1918, economia județului a înregistrat un recul semnificativ. Populația refugiată din mediul rural și-a lăsat recoltele pe câmp, gospodăriile au fost jefuite, produsele găsite în hambare și pe câmp, rechiziționate de armata bulgară și Administrația de Etapă Germană. Această structură a luat totuși, unele măsuri pentru reluarea ciclului agricol, desigur din interes propriu. De precizat că silozurile din port au fost golite de cerealele depozitate.

La sfârșitul Primului Război Mondial, situația județului era jalnică. O imagine a acestei realități ne-a lăsat profesorul și publicistul Constantin Brătescu: „Când ne-am pornit în toamna anului 1918 din pământul de rezistență eroică al Moldovei, iarăși către țărmurile Mării Negre spre a regăsi căminurile părăsite, noi nu știam de mai înainte, că vom afla multă jale și pustiie în frumoasa noastră provincie dobrogeană. Dar, realitatea a întrecut mult așteptările noastre. Stâlpii uriași ai podului Borcea, lipsiți de cununa lor dantelată de oțel, peste care alergau din largile câmpii ale Țării spre malurile Mării și auvția și sufletul românesc, mărturiseau acolo, ca un simbol dureros, ruptura vremelnică a Dobrogei de trupul Patriei Mamă. Am trecut fluviul și lacrimi amestecate cu ură au răscolit sufletul nostru. Orașele noastre nu mai erau însuflețite și pline de zvonul vieții de odinioară, ci ne priveau uscate, ca niște hârci cu ochii scoși din zidurile ruinate, din ferestre și ușile oarbe, din fierăriile răsucite de dogoarea focului, din murdăria vremii așternute peste ele. Satele noastre nu mai erau satele mulțumite și fremătând de hărnicia zilelor de lucru și de bucuria zilelor de sărbătoare; ei multe dintre ele, cele mai multe, stau aproape pustii ca niște cimitire învechite[...]. Și pe mulți dintre aceia care, prea legați de vatră, au rămas să îndure jugul unui dușman sălbatic, însuflețit de ură, de invidie neagră și duhul distrugerii, nu i-am regăsit bucurându-se de lumina curată a cerului dobrogean. Am regăsit ogoarele năpădite de buruieni

sălbatece, căminele sparte, mii de orfani pe drumuri, averile risipite și prăpădite, cu frigul și vânturile triste ale Mării suierând peste stepă, pustiind peste ruine”.

De la această realitate, județul Constanța și-a început noua etapă a refacerii și relansării dezvoltării în toate domeniile. În agricultură s-a aplicat noua reformă agrară, la fel ca și în celelalte județe ale țării. Comuna Peștera a fost prima localitate rurală unde, în luna martie 1926, 300 de țărani au primit titlurile de proprietate. În cadrul reformei agrare și al valorificării terenurilor disponibile și în județul Constanța s-a derulat o nouă etapă a colonizărilor cu foști militari și țărani veniți din alte zone ale țării. Datele arată că suprafața arabilă s-a mărit, mica proprietate deținând un procent de 87,59% din suprafața arabilă.

Modificări radicale în organizarea și dezvoltarea agriculturii județului Constanța s-au înregistrat sub regimul comunist. S-a impus crearea de proprietăți de stat și cooperativizarea proprietarilor agricoli. La 15 august 1949 în comuna Ion Corvin s-a înființat prima gospodărie agricolă colectivă. În anul 1957 județul Constanța a fost complet cooperativizat. În anul 1989 funcționau 28 de întreprinderi agricole de stat și 96 de cooperative agricole, în județul Constanța. Global, producțiile s-au mărit. Realitatea în agricultură era accentuat diferită de ceea ce a prezentat propaganda regimului până în 1989.

După 1989 și agricultura județului Constanța a intrat în procesul de reformă. S-au efectuat retrocedări, suprafața ca proprietate s-a divizat foarte mult. Concomitent au apărut și ferme mari care administrează mii de hectare. Din punct de vedere economic agricultura rămâne o ramură esențială a județului Constanța. Pe primul loc se află producția cerealieră. Dacă în anul 2000 aceasta a înregistrat 607,1 mii tone cereale, în 2006 producția a fost de 713,3 mii tone, iar în 2016, de 1.222,3 mii tone.

În economia județului Constanța un rol important, încă de la debutul integrării și modernizării, l-au avut transporturile. S-a început cu actul de cumpărare de la firma engleză Danube and Black Sea Railway Limited a liniei ferate Cernavodă – Constanța și a instalațiilor portului Constanța. A urmat construirea podurilor de la Borcea și Cernavodă după planurile inginerului Anghel Saligny. Podul de la Cernavodă, denumit „Carol I”, a fost inaugurat la 14 septembrie 1895. Astfel, linia ferată Cernavodă – Constanța a fost legată la sistemul feroviar național. Rezultatele au fost resimțite imediat. În anul 1905, spre exemplu, pe linia Cernavodă – Constanța au fost transportate 327.000 tone, mărfuri diverse.

Prof. univ. dr. VALENTIN CIORBEA

(continuarea în nr. viitor)

NOTE DE CĂLĂTORIE ALE UNUI DIPLOMAT FRANCEZ DESPRE DOBROGEA, ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL*

Rezumat: Istoria Primului Război Mondial, pentru Dobrogea, poate fi relevată și prin alte tipuri de surse de informații, respectiv imagini fotografice și note de călătorie. Diplomați străini s-au aflat în mijlocul evenimentelor, de unde au relatat nu numai detalii tehnico-militare, cât mai ales aspecte psihologice, din rândul soldaților, care conferă războiului, peste timp, o altă dimensiune. Acestea oferă noi direcții de cercetare inter și transdisciplinară.

Cuvinte cheie: Primul Război Mondial, sârbi, note de călătorie, diplomați, Robert de Flers

Summary: The history of World War I for Dobrogea can also be revealed through other types of information sources, namely photographic images and travel notes. Foreign diplomats were in the midst of the events, from where they reported not only technical-military details, but also psychological aspects among the soldiers, which gave the war another dimension over time. They offer new interdisciplinary and trans disciplinary research directions.

Keywords: World War I, Serbs, travel notes, diplomats, Robert de Flers

Primul Război Mondial reprezintă, pentru istoria omenirii, prima conflagrație care a avut caracter global, care a avut o durată neîntreruptă semnificativă și s-a soldat cu un mare număr de victime din partea tuturor statelor implicate. Prin durată, număr de victime și consecințe, această amplă confruntare, a cărei caracter militar este cel mai evident, dar care a avut aspecte dintre cele mai diferite, a marcat, în egală măsură, istoria lumii și a fiecărui stat participant.

1916 este anul în care România intră în război, după semnarea tratatului politico-militar cu Antanta și declararea războiului împotriva Austro-Ungariei și au loc bătăliile bine cunoscute pentru recuperarea Transilvaniei, cele de la Sibiu, Turtucaia, din defileul Jiului și de pe Argeș și Neajlov, înscrise în Cartea de Aur a neamului românesc. Este anul în care începe, după neutralitatea și negocierile cu cele două tabere aflate deja în conflict (și care suferiseră mari pierderi), etapa finală a luptei românilor pentru desăvârșirea statului național unitar.

În acest context, operațiunile militare desfășurate pe frontul din sud au avut un rol hotărâtor în deznodământul nefericit al evenimentelor din anul 1916. Aici au fost mobilizate efective ale Armatei a 3-a, împărțită în trei grupuri operative, fiecare cu o misiune bine stabilită prin documente cunoscute sub numele de „directive operative”. Un astfel de act detalia modul în care se puneau la dispoziție trupe pentru apărarea capetelor de pod de la Silistra și de la Turtucaia, dar și modul în care urma să

se asigure hrănirea trupelor. Se estima că trupele bulgare vor acționa ofensiv în Dobrogea, dar în scopuri limitate, mai ales pentru oprirea debarcării trupelor ruse în zonă.

Înainte de bătălia de la Turtucaia, trupele bulgare, care nu declaraseră război României, au avut mai multe tentative de a ataca poziții românești. În noaptea de 11-12/24-25 august 1916, bulgarii atacau pichetul de grăniceri de lângă Omurcea, dar și pe cele dispuse pe șoseaua Varna-Bazargic. Pe frontul de la Turtucaia, primele acțiuni au avut loc la 18/31 august, când la orele 21 au fost atacate pichetele 52-58, situate în fața Sectorului I, între Dunăre și șoseaua Turtucaia – Razgrad. Au fost incendiate satele Turksmil și Senovo. La ordinul generalului Teodorescu, comandantul pozițiilor românești, atacul a fost respins.

Urmează declarația de război a Bulgariei față de România, la 19 august/1 septembrie 1916, însoțită de o serie de mișcări de trupe, în zona vecină Capului de pod de la Turtucaia. Bulgarii au instalat și piese de artilerie, mai ales în direcția Sectorului II. Urmează atacul simultan din noaptea de 19-20 august/1-2 septembrie; acesta vizează întregul sector românesc și forțează retragerea pe linia gărzilor mari.

Ziua de 6 septembrie este ultima zi de rezistență a capului de pod de la Turtucaia. Până la ivirea zorilor, comandamentul român a încercat să refacă situația trupelor dezorganizate, dar operațiunea a reușit parțial. Cu aceste trupe s-a realizat apărarea liniei a treia de rezistență, o linie de apărare slabă. În

opinia experților militari, ea s-a dovedit totuși de mare folos lipsită aproape în totalitate de artilerie (s-au pierdut o serie de arme și dispozitive de luptă, s-a pierdut toată artileria de poziție, fiind salvate doar o baterie de 150 mm și una de 105 mm, precum și mai multe tunuri mobile de calibru mic).

În ciuda situației destul de grave, comandamentul român de la Turtucaia este optimist, deoarece beneficia de superioritate numerică în infanterie și așteapta ca, dinspre Silistra, să-i vină în ajutor Divizia a 9-a. Pe baza acestor date, generalul Constantin Teodorescu dă ordin trupelor din linia a treia de rezistență să reocupe linia centrelor, iar unui grup, compus din trupe amestecate din regimentele 34, 80, 84 și grăniceri, să atace spre est, pentru a se uni cu trupele care vin de la Silistra, fiind trimise în ajutor de Comandamentul general⁶. Bătălia se încheie pe 6 septembrie, când comandantul trupelor române ordonă încetarea luptei, fiind conștient că bătălia era pierdută.

Despre evenimentele din 6 septembrie 1916, de la Turtucaia, s-au scris o serie de studii pertinente, așa cum este acela al lui Leonida Moise, care descrie în amănunt acele evenimente dar, majoritatea cărților de istorie a Dobrogei și de istorie militară la care am avut acces au trecut oarecum sub tăcere „episodul Turtucaia” datorită înfrângerii suferite de către trupele române. De altfel, cei care vorbesc despre participarea României la „războiul de reîntregire” tind să accentueze evenimentele eroice și să le

minimalizeze pe cele mai puțin faste.

Presa contemporană și marii oameni politici ai vremii au înțeles situația, au considerat Turtucaia ca un moment al luptelor din 1916, iar unii autori au consemnat marile sau micile fapte de vitejie ale românilor. În volumul „Chemarea din tricolor”, autorii descriu un moment emoționant petrecut la Turtucaia pe 6 septembrie 1916. Când flancul unei unități românești este gata să cedeze sub atacul furibund al inamicului, „deodată, ostașii care dăduseră înapoi revin cu vigoare, ca și cum ar fi alții, nu aceia de adineauri năcuți de focul care le bătuse tranșeele, vlăguți de osteneală, copleșiți de pierderile suferite și de viitura vrăjmașă, sau ca și cum ar fi primit ajutor și și-ar fi sporit rândurile. Dar nu erau decât aceiași oameni. Aceiași dar parcă alții. Le fusese trimis Drapelul. Regimentul 68 din care făceau parte nu le putuse acorda alt sprijin: nu mai avea de unde. Pentru ei însă drapelul era mai mult decât o companie, decât un batalion, decât unitatea însăși. Era țara, era cuvântul ei, era tăria ei.... Și a fost de-ajuns să-l ia aproape, în momentele acelea când se simțeau fără putere, sleiți și învinși, ca să-și redescopere energiile, să-și întărească sufletele, să creadă în ei, să ia lupta de la capăt, să izbândească sau să moară.”

Presa străină, franceză îndeosebi, relatează constant, așa cum reiese și din corespondențele inserate în paginile ziarului „Adevărul”, desfășurarea operațiunilor militare de pe frontul din Dobrogea, considerând ca un deziderat major întărirea frontului din sud, important în planurile strategice ale întregii alianțe militare.

Un fruntaș român al epocii, Constantin Argetoianu, vedea însemnătatea înfrângerii de la Turtucaia și spunea în „Memorii” că: „Turtucaia înseamnă o dată mare în evoluția politică a țării noastre. Cu Turtucaia a început la noi ura împotriva partidelor; Turtucaia a pus în lumină goliciunea oamenilor cărora țara le încredinșase soarta ei, aproape fără nici un control. Cu Turtucaia a luat naștere la noi o mentalitate nouă și se poate zice că, odată cu dezastrul de la Turtucaia, s-a trezit și opinia noastră publică la conștiința și datoriile ei”.

Pe locul bătăliei de acum un secol se ridică un monument al eroilor

și un cimitir al soldaților căzuți în lupte. Înscripția este în română, bulgară și turcă și spune: „Onoare și admirație celor care au știut să moară vitejește pentru țara lor”. Aici, în fiecare an, în prima duminică din luna septembrie, este organizat un fastuos ceremonial militar și religios pentru cinstirea memoriei militarilor căzuți pe aceste locuri în confruntările dramatice ale anului 1916. De regulă, odată la 5 ani, se organizează și reconstituirea bătăliei de la Turtucaia, cu sprijinul asociațiilor pentru păstrarea tradițiilor militare, din Bulgaria și România, așa cum este asociația „Cultul Eroilor. Regina Maria” – Filiala Constanța.

Campaniile din vara și toamna anului 1916 și din iarna următoare au avut ca rezultat o înfrângere; după ocuparea Brașovului și Sibiului, românii sunt prinși ca într-un clește. Ofensiva rusă se oprește, Brussilov nu trimite în Dobrogea decât 20.000 de soldați (deși promisese la trataivele dinaintea semnării acordului cu Antanta că vor înainta spre nord-est și vor proteja Constanța și că vor trimite trupe în Dobrogea împotriva bulgarilor). Ofensiva aliată de la Salonic a stagnat, iar germanii,

5. У земуници Командантовој изнад Енџе Махале за време затишја.

Ofițeri sârbi, Stephan Hadjici la Enge Mahale (azi Mereni, jud. Constanța)

austro-ungarii și bulgarii au reușit, prin acțiunea lor concentrată, să încercuiască trupele române, determinând predarea capitalei și refugiarea administrației și a familiei regale în Moldova.

Din păcate, războiul nu a ocolit Dobrogea afectată direct prin acțiunile Puterilor Centrale și cele ale aliaților lor bulgari. Regiunea maritimă se va afla sub ocupația acestora și va suferi grave consecințe, mai ales din partea vecinilor noștri de la sud, care nu se împăcaseră cu revenirea Cadrilaterului la România, cu doar câțiva ani mai devreme. După dezastrul de la Turtucaia (1-6 septembrie 1916), trupele germano-bulgaro-turce au ocupat orașele Bazargic, Cavarina și Balcic.

Prin consecințele sale, bătălia de la Turtucaia a fost foarte importantă în economia războiului. În privința frontului de sud (de pe frontiera româno-bulgară), ea a permis trupelor bulgaro-germane să atace Dobrogea (pe care ulterior au și ocupat-o). Cel mai grav a fost însă faptul că pe frontul de nord (din Transilvania), ofensiva desfășurată de trupele române împotriva trupelor germane și austro-ungare a fost oprită, fiind luate din acest sector șapte divizii care au fost transferate pe frontul de sud. Chiar dacă, ulterior, șase dintre acestea au revenit pe frontul de nord, oprirea ofensivei din Transilvania a permis, pe de o parte, concentrarea trupelor germane și austro-ungare, care au putut declanșa o ofensivă care s-a soldat cu împingerea trupelor române pe linia Carpaților, și, pe de altă parte, a permis ulterior invazia Munteniei.

Aurmat ceea ce s-a numit „bătălia Dobrogei”, în cursul căreia s-au remarcat soldați și ofițeri români, dar și din rândul naționalităților dobrogene. Vitejia lor

a putut împiedica ocuparea Dobrogei; Constanța este atacată aerian pe 6 octombrie, urmează atacuri de artilerie asupra principalelor așezări, care sunt ocupate pe rând, deși opun o dârză rezistență (bătălia de la Cernavodă din 24 octombrie este semnificativă). Trupele române și aliații lor se retrag pe malul stângal Dunării, lăsând provincia pontică la mila ocupanților. Ocupația străină, germană și bulgară a Dobrogei a durat până în 2 decembrie 1918.

Dincolo de analiza strategică a fiecărei operațiuni militare desfășurate de divizia sârbă în Dobrogea, și, implicit, a întregului front românesc de aici, trebuie luată în considerare imaginea epică a soldatului, a stării de spirit, așa cum transpare din imagini fotografice, dar și din descrieri ale participanților direcți la evenimente, sau ale diplomaților care s-au aflat în mijlocul acestor acțiuni. Este cazul lui Robert de Flers, care a surprins în descrierea sa nu numai copleșitoarea importanță a bătăliilor din Dobrogea, dar și inducerea în subconștientul cititorului a dramatismului și consecințelor pe diferite planuri, pentru soarta a mii de oameni și, mai ales, modul cum acestea sunt resimțite la nivelul soldatului aflat în prima linie. De asemenea acesta face referiri și la asistența medicală oferită în prima linie a frontului, asigurată aici de către Spitalul Femeilor Scoțiene, care au însoțit trupele ruso-sârbe, de la Odessa, pe frontul din Dobrogea.

Presa românească și străină a reflectat în paginile sale evenimentele de pe front, pentru Dobrogea fiind relevante articolele din principalul ziar al regiunii, „Dobrogea Jună”, în care apăreau informații zilnice privind evoluția acțiunilor militare ale statelor combatante (până în 1916) și apoi, după intrarea țării noastre în război, modul în care armata română, comandanții acesteia, dar și fiecare soldat

în parte, participau la efortul de apărare a țării. După înfrângerea de la Turtucaia și, apoi, ocuparea Dobrogei, ziarul și-a încetat apariția. Abia în noiembrie 1918, când trupele de ocupație încep procesul de retragere, ziarul reapare și prezintă în paginile sale aspecte legate de evenimentele curente. Și presa străină scrie despre ocuparea Dobrogei și consecințele ei, considerând ocuparea orașului Constanța, o lovitură pentru campania balcanică: „din punct de vedere maritim, luarea Constanței deschide germano-bulgarilor o nouă poartă spre Marea Neagră în fața Sevastopolului la 300 de km de Odessa. Ei ocupaseră deja Mangalia, iar stăpânirea Constanței un port cu o organizare modernă devenea principala lor bază militară, iar românilor nu le rămânea decât un port, Sulina, care are o serie de dezavantaje nu e legat de cale ferată cu interiorul, dar vasele pot urca până la Brăila și Galați, ceea ce oferă armatei ruse posibilitatea transportului lor și al materialelor. Nu se poate evalua încă resursele economice pe care ar fi putut pune mâna dușmanul. România este un grânar de cereale și unul din principalii producători de petrol.”

Referitor la Primul Război Mondial, de-a lungul timpului au fost publicate memorii ale politicianilor, ale cadrelor superioare ale armatei, ale diplomaților, corespondență, oficială sau privată, volume de documente și scurte note de călătorie. Acestea din urmă oferă temei cercetate o viziune subiectivă, impresionantă prin dramatismul cu care sunt prezentate situații, fapte, oameni, locuri, iar articolele referitoare la situația României, publicate în diferite ziare europene, suplinesc acest lucru. O analiză a scrierilor lui Robert de Flers despre situația României a fost realizată în volumul dedicat societății românești prin viziunea diplomaților străini.

În calitate de diplomat, membru al misiunii franceze în România, condusă de generalul Henri Berthelot, atașat militar al ambasadei Franței în 1918, aduce un omagiu militarilor sârbi care au luptat cu eroism pe frontul dobrogean.

Înzestrat cu un ascuțit simț de observație, beneficiind de experiență militară, diplomatică și scriitoricească, Robert de Flers surprinde conflictul armat din Dobrogea, coroborat cu o descriere sugestivă a locurilor, a înfățișării militarilor sârbi, îmbinat cu o analiză psihologică, creionează o impresie pozitivă, fără a adăuga și puncta impactul strategic al retragerii și nereușitelor operațiuni militare din Dobrogea. Articolul alternează detalii legate de poziția diviziei sârbe în operațiunile militare, cu detalii legate de viața cazonă, de starea de spirit a soldaților. Ca o confirmare a celor susținute de diplomatul francez, ziarul „Adevărul” redă corespondența agenției „Westnik”, al cărei jurnalist s-a aflat în mijlocul trupelor româno-ruso-sârbe din Dobrogea. Acesta subliniază optimismul și eroismul trupelor care „au făcut între Dunăre și Marea Neagră un obstacol solid pentru înaintarea dușmană fiind pregătiți pentru apărare”.

Ziarul „Dobrogea Jună”, cel mai important ziar dobrogean (înființat în 1904, a apărut, sub diverse nume, astăzi „Cuget liber”) publica acest articol în ajunul ceremoniei de inaugurare a monumentului de la Medgidia dedicat eroilor Diviziei Sârbe și a slujbei de reînnoire a 243 de soldați care și-au jertfit viața pentru apărarea Dobrogei, monument considerat de către opinia publică din Dobrogea „o datorie sfântă, față de eroi”.

„Sârbii în Dobrogea
de Robert de Flers

Sunt și alți soldați curajoși ca sârbii dar nu mai sunt alții cari să atingă culmile vitejiei lor. Cine i-a văzut la munci nu poate să uite pe oamenii aceștia slăbuți, osoși, cu ochii cenușii și fulgerători, cu mișcări mlădioase de pisică, cari dacă rămân două zile fără să lupte devin triști, posomorâți, tăcuți și, ca și spunem astfel, nu mai există, lipsindu-i de un element: bătălia.

Pierzând totul: familia lor, casa lor, plugul și vitele, totul, chiar și pământul -natal, încetul cu încetul, după ce au cutreerat drumuri ce nu mai erau ale lor, cu tot, adăpostindu-se ca să amenințe mai bine, în șanțurile șoselelor cari duceau spre sate ale căror nume nu le cunoșteau, ei au prins chiar culoarea pământului.

Cea dintâi divizie sârbească, care a făcut toată campania din Dobrogea, a intrat în România chiar din prima zi a mobilizării, cu flăcări în ochi și veselie în inimă.

Prima dată când am văzut Divizia sârbească pe frontul din Dobrogea, era în avantposturi, în fața Cocargei, pe colinele pleșuve și arse, adevărat sold de Apocalipse, care domină Enigeaua. Ei erau sosiți numai de câteva clipe, după o retragere anevoioasă. Tocmai se părăsise linia Guzugun – Caraomer pentru ocuparea linică Rasova – Cocargea – Copadin. Cu toată oboseala unui marș lung, oamenii aveau aspectul arzător al unei trupe gata de asalt. Ceva mai la urma bucătării, pe focuri plăpânde, preparau ciorba și pe pământul pietros e o linie lungă de flăcări al cărei fum este împins la vale de vânt.

Sârbii nu se uită în partea aceea. Ei nu se gândesc la odihnă. Toți sunt în picioare cu fața spre miazăzi, pentru că în partea aceea bubue tunul.

La prima vedere, un lucru mă uimește: ei seamănă între ei toți, extraordinar. Au aceeași înălțime, aceeași înfățișare, aceeași fire slăbănoagă dar energică, aceeași privire cenușie și luminoasă. Este parcă o minune. Ne este foarte greu să-i distingem pe unii de alții – îmi spune un ofițer. De doi ani de când se tot luptă fără întrerupere, au împărțit atât de mult aceeași voință, au respirat atât de aceeași ură cu o astfel de înfierbântare și așa un avânt, încât, în această comunitate de sentimente violente, au ajuns să semene unul cu celalalt. Pe urmă mai est ceva: ei trăesc fără încetare aproape de moarte și ea face pe toți oamenii la fel.

O mare mișcare se produce printre trupe. Într-o clipă ea se grupează pe secții, pe companii și pe batalioane. Generalul șef al armatelor din Dobrogea îi trece în revistă. Comandantul Diviziei sârbești îi ese înainte. Este colonelul Ștefan Hazdic, un om faimos, cu umerii pătrați, cu fața rotundă spintecată de o mustață groasă și neagră, cu înfățișarea blândă dar teribilă în același timp. Scapără de curaj și sănătate. Este un erou gras.

Cei doi șefi trec prin fața frontului trupei. Un strigăt imens îi întâmpină scurt, din unitate în unitate. Este „hurah”-ul sârbesc:

- Zivio, Zivio, Zivio!

Aclamația sporește, se desfășură, sforăie, tună, domină. Toate aceste voci aspre și bărbătești nu formează decât una singură. Peste tunetul acesta se desprinde câteodată o voce mai înaltă, ca un glas de copil din cor. Sunt printre acești viteji, și soldați mici de 17 – 18 ani,

- Zivio! Zivio! Zivio!

Acum tac cu toții. Generalul trece printre rânduri. Cu o mare bunătate militărească și cu o măiestrie a lui de a vorbi oamenilor și a-i cuceri pe dată, dă cu palma ușor pe obrazul unuia și stă de vorbă cu alții.

- Câți ai ucis eri?, întreabă el pe un vlăjgan puternic.

- Cinci, Excelență.

- Dar tu?

- Trei.

- Cum i-ai ucis? Trăgând?

Omul, cu o ușoară ridicătură din umeri și ca și când ar gândi: „Doar dacă ai vrea să strici iarba de pușcă, când aș fi putut face altfel”, răspunde:

- Cu asta!

Și desface dela armă baioneta austriacă înegrită de sânge închegat. Căci sârbii din Divizia întâia sunt armați cu arme austriece cucerite de ruși, pe când sârbii cari luptă cu arme rusești, cucerite de austriaci și trimise la Constantinopol. Este de necrezut, totuși așa este.

- Dar tu?

De data aceasta generalul s-a oprit în fața unui om mărunț, foarte tânăr, și cu nasul atât de încovoiat încât pare că și-l pupă.

- Eu nu, răspunse el cu un aer de adâncă umilință.

- Cum? N-ai ucis nici unul?

- Nu, Excelență.

- Ei bine, băiete, să-ți spun eu ce o să-ți se întâmple: în lupta viitoare, ai să te porți ca un erou, ai să faci cinci prizonieri, ai să vii la mine și am să-ți dau medalia „Sf.

Gheorghe! Și când ai să te întorci acasă, oi găsi atâtea logodnice încât neputând să le păstrezi toate pentru tine, ai să mai dai și camarazilor tăi.

Soldatul mititel dă din cap. Pare neîncrezător. Prizonierii da, poate. Dar logodnice nu. Ele nu sunt pentru ei. El, el are curaj, dar ele nu au. Dar aceasta nu are importanță, generalul i-a făcut plăcere și asta îl interesează.

Revista continuă, Un colonel cu fața acoperită de țepile unei bărbi de curând bărbierite, față care nu se uită, suptă, tăbăcită parcă, dar care a păstrat totuși impresia unei nemărginite bunătăți îmi spune:

- Iată ce mulțumiți sunt oamenii mei. Acum sunt fericiți pentru o săptămână întreagă. Faci cu ei ce vrei. Numai să nu-i superi. Zilele trecute, în timpul luptei de la Bazargic, a sosit ordinul batem în retragere. Era teamă să nu fim surprinși pe flanc de către inamic. Soldații mei erau furioși.

Am un caporal, care în mânia lui a aruncat pușca la pământ cu atâtea furie încât a rupt-o. Între timp, nou ordin. Permisune de-a continua lupta. Ei nu au făcut decât un salt înainte, dar caporalul meu nu mai avea armă și a trebuit ca să moară unul pentru ca să poată avea o alta. Oh, dar nu a așteptat prea mult. Am un regiment strașnic. La început nu se știa ce poate face un regiment ca acesta. Dar eu îmi spuneam: Sunt sârbi și asta îmi ajunge. Am avut întotdeauna încredere în ei. Austriacii nu i-au putut strica, ei nu știu să facă soldați, dar aceasta nu însemnează că nu știu să-i strice pe al lor. Da, am un regiment strașnic.

Și cum tunul începe să bubuie cu mai multă putere:

- Se apropie, continuă ofițerul sârb, aruncând o privire circulară pe teren. Îi așteptăm. Poziția e bună. Uite, este acolo sus, puțin la dreapta, o creastă mică, care îmi place foarte mult. Asta da, este o creastă. În țara asta sunt atât de puține. Toate dealurile se termină cu un platou și rare ori au vârf. Acesta da.

Mai încolo, un tânăr locotenent aduce un ordin. Mi se spune numele lui, se numește Radomir Vesnici. Este nepotul ministrului sârb la Paris.

- Salutările mele unchiului meu, dacă-l vedeți înaintea mea, îmi spuse el. Scuzați-mă, sunt grăbit... La Paris... poate.

Acum revista este sfârșită. Generalul adresându-se colonelului Ștefan Hadzig îi spune:

- Colonele, vrei să faci să înainteze pe comandantul regimentului care s-a distins mai mult în ultimele zile?

Colonelul Hadzig nu a stat mult pe gânduri și strigă:

- Colonelul Milorad Matic, înaintează!

Ofițerul cu care am stat de vorbă se desprinde din frontul trupei. Pare stângaci, puțin jenat, zăpăcit. Îi place mai mult să înainteze în fața tunului.

Generalul merge spre el, îi ia amândouă mâinile și cu o voce sub asprimea căreia nu se poate ascunde emoția:

- Colonele, te felicit. Îți cer permisiunea să te îmbrățișez și vreau să spui tuturor soldaților d-tale, ca dându-ți acest sărut, îl dau întregului regiment.

Cei doi oameni se strâng în brațe. Se face o mare tăcere, o tăcere nesilită, atentă, religioasă, tăcerea unei adunări de zece mii oameni. Tunul a amuțit. Ciocârlile cântă sus pe cer, de unde coboară blândețe și glorie. Când și-au desprins trupurile, generalul și colonelul au lacrimi în ochi. Dar nu numai ei. Colonelul Ștefan Hadzig trage sabia. Un strigăt imens se ridică, repetat de trei ori:

- Zivio! Zivio! Zivio!

Ecoul se prelungește încolo spre miazăzi... spre Bulgari.

După trei zile pe drumul ce duce la Peștera, care se strecoară între coline și printre câmpuri pe păpușoi, am întâlnit printre ei atâtea căruțe cu refugiați (pentru că de eri e teamă că o să ne retragem din nou) o căruță mititică, care mergea încet, trist. Doi ofițeri sârbi mergeau înainte. I-am recunoscut. M-am oprit. Cu o expresie disperată îmi arată căruța. O pânză albă, un cearșaf, este întins peste ceva care nu mișcă. Un braț ese din cearșaf și la căpătâiul lui o mână cenușie... înghețată.

- Este colonelul Matic, îmi spuse un ofițer.

- Rănit?

- Mort.

- Când?

- Adineauri.

- Unde?

- În fața Cocargei, apărând o creastă mititică.

Mi-am amintiti atunci de creasta aceia mică, care i-a plăcut atât de mult. Era în aceeași linie cu oamenii, cu oamenii lui. Cu un ceas înainte primise un glonț în brațul drept.

- Și ce a făcut?

- A schimbat sabia din mâna dreaptă în cea stângă și a mers înainte. A mascat primul său batalion în spatele unui zid de pietre cioplite. Acolo a așteptat dușmanul. Când a socotit că el este destul de aproape s-a ridicat și a urlat cu toată puterea, de mai multe ori: Înainte, înainte! În aceeași clipă a fost lovit în gură chiar pe când își îmbărbăta trupa cu vocea tare. Gura fiindu-i deschisă, buzele nici nu au fost atinse. Obrazul e neatins. Proiectilul a eșit prin ceafă. A cazut jos grămadă. Înainte

... A trebuit să se retragă cu 500 metri. Dar oamenii nu s-au hotărât să se retragă până ce corpul colonelului Milorad Matic nu a fost ridicat.

A treia zi, la Medgidia, generalul șef a vroit să aducă el însuși medaliile Sf. Gheorghe la spitalul instalat în fosta cazarmă. Saltelele sunt aranjate pe două rânduri la perete. Răniții sosesc mereu. Doctorul sârb care-i îngrijește este un fel de colos. El îi transportă în brațe ca pe niște copii. De trei ani de zile de când face acest exercițiu s-a obișnuit cu astfel de poveri. Devotamentul lui nu obosește, dar

2. Кувари припремају запрашку за казан.

Viață cazonă - militari sârbi

nu are niciodată timp să meargă în luptă și de aceea este nemulțumit. În spatele generalului, doi cazaci atârnă pe piepturi medaliile cu efigia Împăratului, cu panglici vârgate în negru și galben. Generalul începe să treacă prin fața răniților, cari întind mâna spre glorioasa răsplată.

Cei ce sunt atinși la brațe și nu se pot mișca întind ochii. Nici unul nu va fi uitat.

Infirmierele veghează. După dorința fiecăruia, ele prind în bolduri medalia la cămașă sau pe cearșaf. Unul dintre ei nu o vrea, el are alt gând: cere să se trimită nevastă-si medalia. Întrebat pentru ce vrea astfel, el răspunde: „Pentru că mâine voi fi mort”. În jurul lui toată lumea protestează; se pare însă că tot el are dreptate. Ochii lui mari înferbântați de friguri nu mărturisesc nici o teamă. Este multă vreme de când s-a obișnuit cu acest gând carenu-i cauzează nici o spaimă. Ceia ce i se întâmplă i se pare natural, dar el pare fericit pentru că e sărac, pentru că poate să

trimită la el, înainte de a-și da ultima suflare, această medalie care este în același timp nouă și de argint.

După ce împărțea a fost isprăvită, înainte de a-i părăsi, generalul adresează câte-va cuvinte de îmbărbătare acestor bravi oameni.

Toate fețele acestea cu trăsăturile adânci, cu ochii ficși, sunt întoarse spre el. Vorbește șeful. Ei ascultă laudele lui precum îi ascultă ordinele, militărește. În umbra care începe să coboare, toate medaliile „Sf. Gheorghe! Lucesc pe păturile cenușii. Toată sala e înstelată. Când generalul vrea să iasă, un strigăt se ridică din aceste sărmăne piepturi. Fiecare îl scoate cum poate, uneori printr-un geamăt. Este strigătul din ajun care și-a pierdut însă ardoarea și limpezimea lui: - Zivio! Zivio! Zivio!

Pe culmile Enigelei și Cocargealei au luptat sârbii cu mai multă furie. Acolo au apărut ei cu îndărătnicie, tranșeele pregătite dinainte.

La 18 Septembrie, ei au trebuit să cedeze teren retrăgându-se încetul cu încetul, piatră cu piatră, profitând de orice pentru a se adăposti, ca să mai tragă o dată, să cadă un bulgar mai mult.

Amenințați de a fi învâluți ei fură siliți să cedeze dușmanului satul Cocargea, sat sărac, cu casele de lut acoperite cu stuf și adăpostit de coline pleșuve. Înfiți pe crestele care îi domină la miază-noapte, ei nu au scăpat din vedere micile bordeie

luptă teribilă, după atâtea lupte? Prin instinctul iresistibil al curajului și dorului lor de răzbunare.

Ei nu sunt prea bigoți și ortodoxismul lor constituie deseori doar o simplă formalitate. Mirajul răsplății și al onorurilor nu există pentru astfel de oameni. Pentru ei, să fie decorați înseamnă să fie înconjurați de ramuri și îmbălsămați cu flori într-un coșciug. Pentru ei să înainteze înseamnă să moară, dar ei văd fără încetare în acest vis eroic care este viața lor, căsuțele lor, câmpurile, vitele blânde, plugurile lor în părăsire și trecând pe drum așezați pe paele ude ale vreunui car cu boi – tichiuța și mustața cenușie a Regelui Petru”.

Relatarea diplomatului francez aduce o nouă lumină asupra evenimentelor de pe frontul românesc și ne oferă o imagine însuflețită, plină de culoare, a ceea ce a însemnat viața soldaților, indiferent de naționalitate și de tabăra din care au făcut parte. Coroborate cu alte relatări de același gen și cu imagini fotografice apărute în epocă, dar și ulterior, ne permit să vedem prima mare conflagrație mondială cu toate luminile și umbrele care au definit-o.

Imagini din volumul *Ratni album 1914/1918: Istorija Svetskog Rata u mnogobrojnim fotografijama, slikama, skicama, kartama, kao o kratkom istoriskom pregledu svih važnijih događaja iz celoga rata i sa svih vojišta sve napisano i objašnjeno na našem, francuskom i engleskom jeziku: Album de la guerre, 1914-1918: The Album of the War of 1914-1918*, Uredništvo Ratnog Albuma, Beograd, 1926, pp. 172-192.

* Articolul a mai fost publicat în volumul „Armata și Marea Unire”, București, 2018, p. 56 - 62

Dr. ANGELA-ANCA DOBRE

Dr. LUMINIȚA STELIAN

1—2. Лујо Ловрић, поручник, коме је у борби на Кокараци непријатељско зрно избило оба ока.

Militari sârbi, răniți în luptele de la Cocargea

cenușii și nu așteptau decât momentul de a le recuceri și ă răspândească sângele lor pe pragurile sărăcăcioase ale satului. Momentul vine. Câte-va zile mai târziu ei coboară de-a lungul pășunilor cari formau un alunecș teribil, expunându-se fără adăpost focului violent al dușmanului.

În urmă Sârbii fură duși mai spre răsărit, pe linia dela miază noapte de Pervelt, ca să dea de furcă flancului stâng al diviziilor bulgare și celei de a 217 -a divizii germane care ataca Toprak-Sariul. Acolo, au făcut ei în Dobrogea suprema efortare. Până în ultimul minut ei au ținut piept vrăjmașilor, dar la urmă, sub vijelia artileriei grele, au trebuit să se retragă până la linia drumului de fier, unde campanii în spatele talusului au mai pricinuit vrăjmașului pierderi teribile.

După retragerea generală spre miază noapte, plini de noroi și de sânge, hărțuiți și decimați dar nedescurajați, Sârbii au ajuns până în orașul care le-a fost desemnat pe malul Dunărei ca punct de raliament, unde să se reconstitue. Adunați departe de sgomotul tunului, a cărui nostalgie o vor avea-o mâine, ei nu s-au mai numărat. La ce bun?

Ei știau că cei ce nu erau acolo au căzut în fața inamicului și că uniforme lor cenușii n-au căpătat nici măcar vreo pată, amestecându-se de îndată cu el.

Ce putere misterioasă a susținut pe acești ostași deslănțuiți în această

MAREA UNIRE. CONTRIBUȚIA CLERULUI ROMÂN TRANSILVĂNEAN

Acțiunea de Unire a Transilvaniei cu România se derulează pe fundalul conceptului autodeterminării și independenței naționale a popoarelor din monarhia austro-ungară, regim dualist dezintegrat în urma înfrângerii suferite în Primul Război Mondial. Dintre toate teritoriile locuite de români și aflate sub dominație străină, în Transilvania are loc mișcarea națională de cea mai mare amploare.

În acest context istoric cu totul deosebit, se face apel la comunitatea internațională să sprijine demersul democratic al națiunii române în aplicarea efectivă a autodeterminării. Totodată, este lansat și apelul pentru convocarea Adunării Naționale de la Alba Iulia, în ziua de duminică, 1 decembrie 1918, fiind indicate modalitățile democratice prin care românii, populația majoritară a provinciei, urmează să-și delege puterea prin deputați (delegați) aleși, în măsură să se pronunțe asupra viitorului arealului transilvănean.

Alegerea delegaților pe plan local se realizează în cadrul unor adunări populare, fiind desemnați reprezentanți ai tuturor categoriilor sociale (profesori, învățători, preoți, țărani, funcționari, avocați, studenți, miliatri etc.), care urmează să prezinte adeziunea la unirea cu România a locuitorilor din mii de localități de pe cuprinsul întregului Ardeal, a delegaților unor organizații politice, societăți și instituții bisericești, culturale, profesionale etc.

Solidaritatea națională a funcționat impecabil și la cel mai înalt nivel și din punct de vedere politic, prin colaborarea liderilor Partidului Național Român (PNR) cu cei ai Comitetului Central al Secției Române a Partidului Social-Democrat din Ungaria (PSDU), luându-se în calcul, încă de la sfârșitul lunii septembrie 1918, importante aspecte operative, în vederea organizării luptei de emancipare națională a românilor din Transilvania.

La 30 octombrie 1918, ia ființă Consiliul Național Român Central (CNRC), care are drept scop intensificarea activității maselor populare, în direcția realizării Unirii Transilvaniei cu Regatul României. CNRC, cu sediul la Arad, este format din șase reprezentanți ai PNR (Vasile Goldiș, Ștefan Cicio-Pop – președinte, Teodor Mihali, Alexandru Vaida-Voevod, Aurel Vlad, Aurel Lazăr) și șase ai Secției Române a PSDU (Ion Flueraș, Iosif Jumanca, Enea Grapini, Basiliu Surdu, Tiron Albani, Iosif Renoiu).

Față de acest organism politic nou format, își exprimă adeziunea ierarhii ortodocși Ioan I. Papp al Aradului, Miron Cristea al Caransebeșului și Dimitrie Radu al Oradei, dar și episcopii greco-catolici Iuliu Hossu al Gherlei și Valeriu-Traian Frențiu al Lugojului: „*Noi subsemnații episcopi ai Bisericii Ortodoxe Române și Greco-Catolice Române avem ferma convingere că interesele de*

viață ale neamului românesc, ai cărui păstori sufletești suntem, pretind ca un categoric imperativ, înfăptuirea acestui drept de liberă dispunere și față de neamul nostrum” (Cultura creștină, An VII (1919), nr. 1, pp. 1-2). În continuarea adeziunii lor, aceștia recunosc

Marele Consiliu Național Român ca reprezentant și conducător politic al națiunii române din Ungaria și Transilvania, exprimându-și sprijinul pentru întruparea aspirațiilor naționale. Aceasta reprezintă prima etapă a contribuției pe care clerul român transilvănean o are în Unirea Ardealului cu România.

Cele două Biserici românești din Transilvania, Ortodoxă și Greco-Catolică, dincolo de anumite suspiciuni și neînțelegeri, participă efectiv la efortul de emancipare națională. Revistele bisericești ortodoxe („Biserica și Școala” din Arad, „Telegraful Român” din Sibiu, „Foaia diocesană” și „Lumina” din Caransebeș) și unite („Unirea” și „Cultura creștină” din Blaj, „Sionul românesc” și „Foaia oficioasă” din Lugoj, „Vestitorul” din Oradea) devin adevărate tribune de popularizare a informațiilor, apelurilor și circularilor venite din partea forurilor naționale și bisericești pentru realizarea unirii naționale a românilor.

Preoții români transilvăneni de ambele confesiuni, în frunte cu ierarhii lor, se află alături de păstoriții lor. Preoții care au luptat pentru păstrarea „*în deplină curăție românească a limbii, legii și moșiei strămoșești, care cu sufletul lor cald de însuflețire curată au uscat umezeala temnițelor de stat, porneau acum, cu crucea în fruntea oastei lor creștine, pentru a pune umărul la înfăptuirea idealului întregii suflări românești*” (Lumina, An I (1918), nr. 45, p. 1).

La organizarea manifestărilor dedicate semnării Actului Unirii au mai contribuit profesorii de teologie Silviu Dragomir, Nicolae Bălan și Petru Barbu, vicarii Roman Ciorogariu și Vasile Suci, secretarii eparhiali Cornel Corneanu și Aurelian Magieru (viitorul Episcop Andrei), precum și protopopii Andrei Ghidiu și Gheorghe Popovici.

Tot în acest sens, un exemplu elocvent este cel al protopopului Vasile Saftu de la Biserica „Sf. Nicolae” din Șcheii Brașovului, principalul organizator al acțiunilor dedicate Marii Uniri în orașul de sub Tâmpa. Vasile Saftu este și cel care, între 24 noiembrie-7 decembrie, conduce ceremonialul primirii armatei române în Brașov, în frunte cu generalul Berthelot.

În Biserica din Șchei, numită de Nicolae Iorga „Catedrala românilor din Țara Bârsei”, se alege sub patronajul lui Vasile Saftu cei 35 de membri ai Gărzilor Naționale (din Țara Bârsei), tot el conducând și delegația brașovenilor la Alba Iulia. Protopopul Vasile Saftu participă activ la discuțiile premergătoare Marii Uniri, impunându-și punctul de vedere privind autonomia Transilvaniei, pentru a evita încercarea de a zădărnici legătura cu România prin „autonomia provizorie” propusă de unii delegați.

La solicitarea Consiliului Național Român, profesorul

de teologie Nicolae Bălan pleacă la Iași, împreună cu căpitanul Victor Precup, pentru a încunoștința Guvernul despre situația din Transilvania. În urma întrevederilor, Nicolae Bălan îi trimite lui Vasile Goldiș o scrisoare în care cere întreruperea oricăror tratative cu guvernul maghiar.

Astfel, la 20 noiembrie 1918, se convoacă, pentru 1 decembrie, Marea Adunare de la Alba Iulia, la care cele două Biserici românești din Transilvania au fost reprezentate prin cinci episcopi, patru vicari, zece delegați ai Consistoriilor ortodoxe și greco-catolice, 129 de protopopi, câte un reprezentant al institutelor pedagogice, câte doi reprezentanți ai studenților de la fiecare institut teologic, preoți și învățători ai școlilor confesionale, delegați din diferite circumscripții electorale, precum și numeroși preoți și enoriași care au făcut parte din cei peste 100.000 de români transilvăneni prezenți.

În dimineața zilei de 1 Decembrie 1918 se săvârșește Sfânta Liturghie în cele două Biserici, Ortodoxă și Greco-Catolică din Alba Iulia. Slujba ortodoxă a fost săvârșită de Episcopul Aradului, Ioan I. Papp. La sfârșitul Sfintei Liturghii, Episcopul Miron Cristea al Caransebeșului a citit rugăciunea pentru dezrobirea neamului românesc. Cuprinsul profund al rugăciunii rostite a creat o emoție foarte puternică în rândul celor prezenți, încât întreaga biserică a intonat apoi imnul „Deșteaptă-te, române!”.

Adunarea Națională Constituantă a celor 1228 de delegați și-a început lucrările la ora 10. A fost deschisă prin cuvântul rostit de Ștefan Cicio-Pop, care a salutat reprezentanții poporului român din Transilvania, Banat, Ungaria, România, Basarabia și Bucovina.

Ședința se încheie cu un cuvânt festiv al Episcopului ortodox Ioan I. Papp, care evidențiază rolul determinant al Bisericii române transilvănene în concretizarea idealului Unirii:

„Episcopatul bisericii noastre române din Transilvania, Ungaria și Banat, a fost în toate aceste timpuri

conștient de înalta sa misiune de păstor și conducător natural al turmei sale cuvântătoare.

Ca atare a fost conștient atât de îndreptățirea de a fi expresiunea fidelă a sentimentului și astfel a stării sufletești a neamului său, cât și de chemarea de a sprijini cu cuvântul și cu fapta mișcările inițiate de fruntașii săi mireni, ca factori politici competenți în conducerea destinului națiunii noastre române, deci în toate mișcările de a asigura acestei națiuni dreptul firesc de existență, de afirmare și dezvoltare pe toate terenele vieții publice, culturale, sociale și economice în măsura dreptului de care se bucură națiunile, cu care trăim în societate pe acest pământ strămoșesc.

Că și noi episcopii de acum ai bisericii române din părțile pomenite suntem conștienți de legătura sfântă în care am stătut și stăm cu neamul nostru românesc atât ca odrasle din rădăcina lui, cât și ca păstorii lui sufletești; că mai suntem conștienți atât de îndreptățirea cât și de chemarea și datorința noastră ca atari, dovadă învedereată a fost declarațiunea noastră solemnă și unitară în sensul căreia, pe Marele Sfat Național al nostru, constituit din elita păstorilor noștri, l-am recunoscut și decretat de reprezentant și conducător politic al națiunii noastre române din Ungaria, Transilvania și Banat și dovada și mai grăitoare este faptul, că la buciul de chemare a acestui mare Sfat, ne-am prezentat la această mare Adunare națională în număr complet.”

De asemenea, Episcopul Ioan I. Papp accentuează ideea potrivit căreia clerul și poporul sunt „una în cugete și simțiri, sunt una în dorințele și aspirațiunile naționale de la vlădică până la opincă și de la opincă până la vlădică. Participă cu același sentiment al unității și legăturii de simțire cu credincioșii la acest eveniment, care este garanția constituirii poporului român ca națiune românească liberă și unica îndreptățită a dispune de soarta sa prezentă și viitoare” (Biserica și Școala, An XLII (1918), nr. 49, p. 1).

La ora 14, toți delegații se îndreaptă spre Câmpul lui Horea, în fața celor 100.000 de români. Printre alții, iau cuvântul Episcopul ortodox Miron

Cristea al Caransebeșului și Episcopul greco-catolic Iuliu Hossu al Gherlei.

Episcopul Miron Cristea arăta că, prin politica lor reacționară și exclusivistă, maghiarii au cultivat ideea de stat național maghiar, urmărind cu orice preț maghiarizarea românilor. Deviza „Macht geth vor Recht” (Puterea merge înaintea dreptății) a fost sloganul prin care au dorit să rezolve problema naționalităților într-un viitor stat național maghiar. În acest context foarte dificil pentru românii din Transilvania, altarele bisericuțelor românești și vetrele familiilor au fost singurele care au salvat ființa etnică a neamului, caracterizată prin legea, limba și datinile strămoșești. Singura tendință firească a unui popor care locuiește pe un teritoriu compact trebuia să fie unitatea națională și politică, la care au aderat și românii din Basarabia și Bucovina:

„Oricât de tare ar fi gardul Carpaților, care până acum ne-a despărțit de frații noștri - considera Miron Cristea -, totuși, astăzi și aici, în atmosfera tradițiilor lui Mihai Vodă Viteazul nu pot decât să exclam împreună cu poetul Rădulescu Niger: «Hotarele de astăzi sunt margini trecătoare, / de care timpul râde, / Căci el pătrunde-n taina ursitei viitoare, / când ele s-or deschide!» Ceasul deschiderii a sosit.

Nu putem și nici n-am avea lipsă să rățezăm Carpații, căci ei sunt și trebuie să rămână și în viitor inima Românilor, dar simțesc că astăzi prin glasul unanim al mulțimii celei mari, vom deschide larg și pentru totdeauna porțile Carpaților, ca să poată pulsa prin arterele lor cea mai caldă viață românească și ca prin aceasta să ni se înfăptuiască: «acel vis neîndeplinit, copil al suferinței, / de-al cărui dor au adormit și moșii și părinții.»

Am ferma nădejde, că precum noi cei adunați la Alba-Iulia am hotărât azi cu glas unanim Unirea cu România, așa și glasul întregii națiuni se va concentra asupra singurei dorințe pe care o pot exprima în trei cuvinte: Pân-la Tisa! Amin!...” (Biserica și Școala, An XLII (1918), nr. 51, p. 2).

Aurmat cuvântarea Episcopului greco-catolic al Gherlei, Iuliu Hossu, care a dat citire și hotărârii de unire a Marii Adunări Naționale:

„Fraților! Ceasul plinirii vremii este acesta, când Dumnezeu Atotputernic rostește, prin poporul Său credincios, dreptatea Sa, însetată de veacuri. Astăzi prin hotărârea noastră, se înfăptuiește România Mare, una și nedespărțită, rostind fericiți, toți Românii de pe aceste plaiuri: Ne unim pe veci cu Țara mamă, România. Vă reamintiți când prin sutele de spitale, în zilele de întunec, povesteam: „Va învinge dreptatea”; vă arătăm că vine ceasul când toți făcătorii nedreptății vor plânge, lacrimi de sânge, în ziua bucuriei noastre.

A biruit dreptatea! Acesta e ceasul dreptății lui Dumnezeu și al răsplătirii Lui, acesta-i ceasul bucuriei noastre, bucuria unui neam întreg, pentru suferințele veacurilor, purtată de un neam, cu credința în Dumnezeu și cu nădejdea în dreptatea lui. Suferințele veacurilor se îmbracă în lumină, cum revarsă în clipa aceasta soarele asupra noastră lumina sa, cu binecuvântare.

Cuvintele Domnului se împlinesc și aici, întru plinirea dreptății: «Mulți au dorit să vadă ce vedeți voi și nu au văzut, și să aude ce auziți voi și nu au auzit. Ochii voștri sunt fericiți că văd și urechile voastre ferice ca aud». Văd ziua întregirii neamului și aud bunăvestirea unirii noastre pe veci cu Țara-mamă: România.”

La sfârșit, cei doi episcopi se îmbrățișară și „împorară în fața poporului, adunat sub cerul liber, pe câmpul unde au fost trași pe roată Horia și Cloșca, ajutorul lui Dumnezeu asupra României Mari” (Biserica și Școala, An XLII (1918), nr. 51, p. 3).

Prea Sfinția Sa Iuliu Hossu a adăugat cuvintele: „Pe cum ne vedeți aici îmbrățișați frățeste, așa să rămână îmbrățișați, pe veci, toți Frații României.”

La sfârșitul adunării, s-a ales delegația care trebuia să înmâneze regelui Ferdinand, în capitala României întregite, Actul Unirii. În delegație au fost aleși Vasile Goldiș, Alexandru Vaida-Voevod și, la propunerea lui Ion I. Lapedatu, episcopii Miron Cristea și Iuliu Hossu. În fața oficialităților bucureștene și a mulțimii strânse în fața Gării de Nord, a vorbit episcopul de Caransebeș, Elie Miron Cristea, aducând astfel un omagiu poporului român și regelui Ferdinand:

„Cu sentimente de adâncă și veșnică recunoștință pentru tot ce ați făcut pentru noi acum cât și în veacurile trecute, dăm mulțumită Milostivului Dumnezeu, pentru că pe noi, cei din generația de azi, ne-a învrednicit să trăim cele mai mărețe zile din întreaga viață, de aproape 2000 de ani, a națiunii noastre (...). Să trăiți fraților dezrobiți din patria mamă! Să trăiască Majestatea Sa regele Ferdinand I, acum al tuturor românilor!”

A doua zi, la 2 decembrie 1918, în Sala tronului, solii Ardealului au înmănat regelui Ferdinand Actul Unirii, după ceremonia de la Palatul Regal, delegații Transilvaniei îndreptându-se spre statuia lui Mihai Viteazul. Aici are loc o manifestație la care ia cuvântul același Miron Cristea, în fața căruia mulțimea mulțumește că „ne-ați adus cu voi tot sufletul Ardealului”, pe care „îl cunoaștem, l-am dorit și fericiți îl primim ca întregire a neamului”.

Întreaga Biserică Română – cler și laici – și-a adus aportul la lupta de emancipare a națiunii române și la îndeplinirea unui ideal vechi de multe veacuri – Unirea

tuturor românilor într-un singur stat. Oamenii Bisericii au participat, prin cuvânt și faptă, prin predică și păstorie, prin îndemn și acțiune directă, prin luptă și implicare, la realizarea Marii Uniri din 1918.

În curgerea vremii, slujitorii Bisericii Române s-au identificat mereu cu năzuințele poporului nostru de dreptate socială, independență, libertate și unitate națională, și astfel, sub adăpostul Bisericii, cultura și spiritualitatea românească au putut crește, aducând roade bune la vremea cuvenită, în tinda Bisericii, pentru o lungă perioadă de timp, școala românească s-a putut dezvolta, sub oblăduirea ei patrioții români și-au exprimat ideile, cu rugăciunea și binecuvântarea ei soldații români și toți luptătorii pentru unitate au reușit să ducă la îndeplinire idealurile lor.

În această memorabilă zi de 1 Decembrie 1918, în toate localitățile din Transilvania, clerul Bisericii Române a săvârșit slujbe, arătând credincioșilor importanța marelui act înfăptuit în cetatea lui Mihai Viteazul, Alba Iulia.

Biserica Română a fost întotdeauna legată de soarta poporului român, contextul istoric generând astfel emulații spirituale și împliniri eclesiastice. Întemeierea statelor feudale românești a fost urmată, în plan bisericesc, de întemeierea mitropoliiilor de la Suceava și Argeș. Așa cum Unirea Moldovei și Țării Românești din 1859 a fost imediat urmată de unirea celor două Biserici Ortodoxe sub un mitropolit primat. De asemenea, cucerirea independenței naționale în 1877-1878 și recunoașterea ei internațională a fost urmată în 1885 de recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. Un fapt cu semnificații asemănătoare s-a întâmplat și după Marea Unire din 1918, care a fost urmată de unificarea Bisericilor Ortodoxe surori din teritoriile reunite cu Țara și din Vechiul Regat și de ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la statutul de Patriarhie (1925).

Se observă foarte clar că fiecare obiectiv politic realizat de români este urmat în mod expres și de unul pe linie eclesiastică, pentru ca, în felul acesta, Biserica Ortodoxă Română să fie alături de statul național românesc, în demersurile acestuia de unitate și împlinire spirituală. Mai mult decât atât, nicio realizare politică sau socială nu s-ar fi statornicit dacă aceasta nu ar fi fost întregită și de o împlinire spirituală. Pentru că statornicia și puterea unui stat sunt recunoscute și prin puterea bisericească a poporului său.

Anul 1918 a reprezentat, în istoria poporului nostru, anul marilor sale realizări naționale, încununarea victorioasă a unui lung șir de așteptări și de renunțări, de lupte și de sacrificii pentru un crez: desăvârșirea statului național unitar. Înăptuitorul Marii Uniri din 1918 a fost poporul român, iar Biserica Română a contribuit la realizarea acestui ideal național.

ANDREEA BUȘE

„...NU POȚI TĂIA UN VIS CU SABIA...”

Printre studenții anului I ai Filologiei bucureștene atrăgea atenția un tinerel incredibil de slab, dar bătos, cu ochi ușor migdalați și pomeți proeminenți, ca de oriental, îmbrăcat foarte original, șocant pe atunci (1960 chiar și pentru mediul studentesc: pantaloni neobișnuit de strâmți, cu multe buzunare, nasturi și capse metalice, cămăși din materiale insolite și curea lată, ghintuită de care atârna un breloc. Părul îi cădea în plete negre, încadrându-i fruntea înaltă. Își lăsase mustață încă din liceu. Mai întotdeauna purta la subsuoară un volum de versuri: citea multă poezie, era poet și toți știam acest lucru. Mai în glumă, mai în serios colegii i se adresau cam așa: „Mă, poetel!”...

A debutat cu versuri (1961) în revista „Luceafărul”, la rubrica „Printre sute de catarge”, ca apoi să fie prezent în numeroase alte publicații literare sau de cultură. Primul volum de poezie i-a apărut în anul 1969 („Un tremurat ostrov”), la Editura pentru literatură, în care sentimentul liric predominant este fascinația deltei și a mării, volum urmat, după doi ani, de placheta experimentală „Epode” (Editura „Litera”), conținând poeme ce polemizează - după propria mărturisire - cu ceea ce Ion Barbu numea „poezia leneșă”. În anul 1980, Editura „Cartea Românească” i-a publicat volumul „Amintirea lucrurilor”, o expresie a maturității sale artistice, unde marea nu lipsește, nu atât ca fundal poetic, cât ca intensitate a expresiei lirice și unde o insolită metamorfoză a cuvântului și lucrurilor relevă un univers ideatic original și divers.

Totodată, Petru Văluoreanu a fost, nu încapă îndoială, și un redutabil comentator de poezie, publicând zeci de cronici literare și recenzii, arătând în același timp interes pentru îndrumarea primilor pași spre literatură ai tinerilor, fie în cadrul cenaclului literar „Ovidius” al revistei „Tomis”, căruia o vreme i-a fost secretar, fie în al cenaclului „Mlădițe dobrogene”, condus de el câțiva ani.

Deși, cum s-a văzut, acumulase o notabilă experiență literară, el nu a fost primit în Uniunea Scriitorilor

asemenea confrăților săi de activitate literară (M. Porumbescu, N. Motoc, C. Novac, E. Lumezianu), din motive greu de înțeles (cooptarea lui în breaslă a avut loc, tardiv reparativ, abia în anul 1995, odată cu înființarea filialei dobrogene a U.S.R.). Cu siguranță, această nedreptate îi va fi provocat multă mâhnire și poate justifică oarecum comportamentul său incomod, de om bântuit de demonul contrazicerii și ironiei, până la maliție, ceea ce i-a atras multe adversități în lumea literară. (De fapt, intervențiile sale critice, uneori dure, dar întotdeauna la obiect, în dezbaterile literare, ce alunecau adesea în superficialitate și encomiastică, constituiau un element de echilibru, un îndemn la exigență.)

Lecturând ultimul său volum de versuri, aflăm această profesiune de credință lirică, o „ars poetica”, ce relevă o cu totul altă fațetă a personalității sale: „...poemule pus să-nvețe / de fiecare dată, alfabetul iubirii de semeni: / oricând un animal de pradă / întăritat de miresme / poate strivi florile abia răsărite; / ci negustorii de lacrimi vor ști-o prea bine: / nu poți tăia un vis cu sabia, / nu poți biciui marea s-o doară...”

Mândru, orgolios în manifestările exterioare, dar fragil lăuntric, aflându-și adesea refugii bahice, poetul Petru Văluoreanu a murit în împrejurări dramatice, în plină vârstă creatoare (54 de ani), mutilat de o boală ciudată. O scrisoare primită de la el, trimisă de pe patul spitalului din Agigea, pe care o redau *in extenso*, dezvăluie tragismul ultimilor săi ani de viață.

Agigea, Joi, 24 febr. / 92

Dragă amice,

Mi s-a făcut dor de tine și m-am gândit să-ți scriu într-o zi care seamănă a primăvară. Nu ne-am văzut de vreo două secole de e.n. și nu mai știu nimic despre tine, despre cum mai combați tu) pt. culturalizarea acestui târg frumos, dar totdeauna acultural. Dar să vorbesc despre mine, ca să te minunezi și tu împreună cu cei care mă cunosc. Incredibil, dar adevărat! Dintr-o întâmplare nenorocită m-am tăiat la degetul mic de la piciorul drept. Am*

neglijat câțva timp să-mi îngrijesc rana, să merg la doctor etc. și m-am procopsit cu o infecție de toată frumusețea. Astfel că am fost nevoit să merg la Spitalul nr.1 județean, unde am fost operat și am stat imobilizat la pat aproape un an de zile. Și asta dintr-un singur fleac! Am ieșit semi-vindecăt (după ce băgasem în mine sacose întregi de peniciline, care mai de care mai eficiente, urmând să continui tratamentul ambulatoriu, acasă, în pat, fără eforturi, odihnă, mâncare consistentă ca să mă pun pe picioare. Dar ți-ai găsit! După numai două luni de la „vindecare”, rana s-a deschis și a început să supureze în fiecare zi și nu mai știam ce să-i fac să se oprească. Am fost iar internat la ortopedie, am repetat tratamentul inițial cam o lună, dar apoi am fost transferat la Spitalul dermato-veneric de la Agigea. Aici am stat în tratament zilnic (injecții, unguente, peniciline puternice), dar suferința nu înceta. Și evolua spre o necroză a oaselor labei piciorului, nici mai mult, nici mai puțin! Am fost transferat de urgență la celălalt spital de la Agigea - T.B.C., unde sunt și acum când îți scriu. Am început iar tratament peste tratament, dar nu se observa nici o ameliorare. Am nimerit pe mâna unui doctor chirurg specialist, care m-a lămurit că nu mai e nimic de făcut. Astfel că mi-am dat acordul să-mi taie piciorul drept, ceva mai jos de genunchi! Imaginează-ți cum voi arăta în cărje (pt. început), în cărucior autonom colindând orașul în lung și-n lat, compătimit de toți cei ce mă cunosc sau nu etc. Asta-i situația, bătrâne! Nu-mi mai plânge de milă și te rog să-mi trimiți aici, la spital adresele următoarelor publicații de cultură județene: „Familia” (Oradea), „Tribuna” „Argeș” (Pitești), „Conv.Literare” (Iași), „Cronica” și „Ateneu” (Iași) [Sic!], „Steaua” (Cluj), „Transilvania” (Sibiu). Deocamdată atât. Îți trimit și un plic în ac. scrisoare ca să te oblig să-mi răspunzi că am mare nevoie de aceste adrese. La revedere și multă sănătate! Amicul tău

Petru Văluoreanu

*) Aluzie ușor ironică la Clubul Artelor, organizat de Biblioteca Județeană Constanța, la care el însuși participase (n.m.).

CONSTANTIN CIOROIU

DIGITIZAREA PATRIMONIULUI CULTURAL: PROBLEMATICĂ, MANAGEMENT, ETICĂ

Digitizarea patrimoniului cultural este un domeniu complex, vast, dinamic, interdisciplinar. Rigorile actuale fac imposibil de imaginat un astfel de demers fără cumulara de competențe din cel puțin trei domenii esențiale: managementul informației, managementul tehnic (IT) și, desigur, managementul de proiect. Bibliotecari, info-documentariști, muzeografi, conservatori, restauratori, experți IT&C, specialiști în managementul de proiect formează de regulă echipe interdisciplinare care cumulează expertiza necesară abordării cu succes a unui proiect modern de digitizare a patrimoniului cultural.

Însă, care este mobilul, motivația derulării unor astfel de proiecte? De ce ar demara cineva un astfel de demers nicidecum simplu? Există o paradigmă adoptată tacit, o regulă a lui „așa trebuie”, o nostalgie a trecutului, sau însăși motivarea întregului demers este mai complexă decât aceste aserțiuni simpliste?

Fără să vrem, reîntoarcerea la formele de exprimare, valorile, personalitățile, operele culturale și manifestările complexe ale unei comunități ne induce subtil o asociere cu „mitul eternei reîntoarceri”. Însă, ca orice parafrază, putem distinge suprapuneri și diferențe între cele două situații alăturate prin respectivul procedeu stilistic.

Pentru Eliade, miturile eterne reîntoarceri reprezintă, în mod esențializat, repetarea simbolică, într-un timp mitic, a unui tipar universal, esențial, original, creator, ontic, model arhetipal. Într-un atare context, putem considera digitizarea patrimoniului cultural, reîntoarcerea la tradiție, la esență, la arhetipuri. Putem extrapola, fără a forța parafraza, că digitizarea informației veritabile, autentice a patrimoniului cultural constituie o fixare în timp, o conservare pentru viitor a valorilor culturale încastrate în acest timp referențial. Odată fixate aceste valori, prin digitizare, reîntoarcerea permanentă la esență și forma de manifestare a unei culturi/civilizații, la arhetipurile care o definesc, devine un demers posibil, practic posibil, nu unul strict teoretic, rezervat

unui grup restrâns de privilegiați.

Această reîntoarcere, posibilitatea unei astfel de reîntoarceri, practice și permanente, poate avea implicații greu de cuantificat. Vom reveni la temă după un (incomplet, desigur) excurs în domeniu, ca un corolar al prezentei expunerii.

O posibilă definiție:

Pentru că o prezentare se cade să lămurească despre ce va fi vorba, eventual și cum, ne grăbim să enunțăm definițiile care se impun.

În mod firesc, prin **digitizare** se înțelege procesul prin care informația de tip analogic este convertită în format digital. Informația analogică este forma naturală, directă și imediată, așa cum este percepută realitatea de către simțurile noastre. În schimb, informația digitală este, oarecum, artificial creată, în scopul de a putea fi manevrată cu tehnologiile de care dispunem în prezent.

Informația analogică este continuă, cu o infinitate de valori posibile, cu o multitudine de stări posibile, complexitate ce nu poate fi abordată direct și perfect fidel de tehnologiile actuale. Pentru a o putea manevra, prelucra, căuta, informația disponibilă în stare pură (analogică) este transformată în informație digitală (i.e. compusă din *digiti*). Atunci când gradul de fidelitate a conversiei, când aproximarea este suficient de bună, informația digitală înlocuiește cu succes informația analogică. Spre exemplu, atunci când eșantionarea (conversia) unei piese muzicale, disponibilă pe un disc de patefon, este realizată cu o frecvență de 20.000 de Hz („măsurări” pe secundă), depășind cu mult limita constructivă a urechii umane (de circa 15.000 Hz), putem spune, fără teama de a greși, că informația digitală substituie cu succes informația analogică. Noul arhetip tehnologic, formatul digital, intră astfel în acțiune.

...Intră în acțiune într-un mod spectaculos, incredibil de spectaculos. Pentru că digitizarea reprezintă o... baghetă magică. Prin simpla schimbare

a suportului informației (din analog în digital), informația devine ubicuă, globală, universală și „se distribuie fără să se împartă”, după cum spunea, despre frumusețe, Constantin Noica.

Întregul proces capătă dimensiuni imposibile de cuantificat, dacă este corelat cu valorile actuale, așa cum sunt acestea consemnate în Declarația Universală a Drepturilor Omului (art. 19), pe care o să-l citez integral:

„Orice om are dreptul la libertatea opiniilor și exprimării; acest drept include libertatea de a avea opinii fără imixtiune din afară, precum și libertatea de a căuta, de a primi și de a răspândi informații și idei prin orice mijloace și independent de frontierele de stat.” (s.n.)

Desigur, drepturile (de a căuta, de a primi și de a răspândi informații) sunt întotdeauna corelate cu responsabilitatea exercitării lor, și anume, în prezentul caz, respectarea drepturilor de proprietate intelectuală, temă pe care o vom atinge tangențial în cadrul expunerii.

Sorgintea drepturilor la liberă informare s-a constituit, în esență și temei, pentru demersuri ulterioare, care au operaționalizat conceptul și l-au încadrat într-o metodologie corespunzătoare. Menționez selectiv Declarația de la Bologna, interesantă și pentru evidențierea rolului bibliotecilor în cadrul procesului, declarație semnată de 29 de țări europene, pentru realizarea unei, citez: „*European Higher Education Arena*”. Summit-urile ulterioare de la Budapesta-Viena, din 2010 și București, 26-27 Aprilie 2012 – „*Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area*” vin să completeze acest demers continuu.

Operaționalizarea conceptelor de liberă informare prin intermediul digitizării au dus până la elaborarea unei spectaculoase metodologii de evaluare a progresului economic și social din cadrul unei comunități, prin evaluarea gradului de digitizare a patrimoniului cultural din respectiva comunitate. Detalierea, chiar și la nivel de crochiu, a unei astfel de metodologii sau a fundamentelor și argumentelor necesare pentru validarea

ei nu fac obiectul prezentei expuneri. O lucrare, bun punct de plecare pentru aprofundarea subiectului, este „*Using a digitization index to measure the economic and social impact of digital agendas*” / Raul Katz, Pantelis Koutroumpis, Fernando Martin Callorda în Research Gate, ian. 2014, pag. 32-44.

Terminologie

Pentru a introduce o distincție terminologică, strict necesară prezentei expuneri, voi enumera fugitiv etapele tipice pentru un proiect de digitizare. Din cele cinci componente esențiale care alcătuiesc fundația oricărui proiect bine agregat, și anume: scop, activități, resurse, termene și evaluare, voi enumera în cele de mai jos etapele componente a doua i.e. **activitățile din cadrul unui proiect tipic de digitizare.**

Documentare

- Analiză, selecție, proiectare
- **Digitizare** – scanare, înregistrare audio, filmare
- **Digitalizare** – transformare în informație căutabilă (proceduri de tip OCR)
- Agregare și structurare informație
- Management drepturi de autor (DRM – Digital Rights Management)
- Lansare în producție (publicare)
- Diseminare, promovare (inclusiv în „social media”, Wikipedia etc.)
- Control de calitate
- Evaluare, măsurare
- Reiterare proces

Distincția terminologică amintită este subliniată în enumerarea de mai sus. Recursul la DEX produce oarece distincții importante însă acestea vor fi completate de precizări și adăugiri strict necesare pentru operaționalizarea celor două concepte esențiale în cadrul procesului însă semnificativ distincte.

Digitizat: DIGITIZĂ, digitizez, vb., I, tranz. A converti un semnal electric de tip analog într-o formă digitală, recunoscută de computer.

Digitalizat, DIGITAL: 8-9 a (Cib) Care este sau poate fi reprezentat prin cifre ori prin numere.

Convertirea, simpla conversie a informației analogice în informație digitală este, clar și fără echivoc, acoperită de conceptul de „digitizare”. Imaginea (digitală) a unei pagini de

carte este un exemplu simplu, dar relevant, pentru ilustrarea procesului. Imaginea respectivă ar putea fi considerată suficientă, demers ultim al procesului, și poate astfel ar sta lucrurile dacă n-ar interveni în ecuație și o altă dimensiune: imensitatea, cantitatea enormă de informație. Fără un instrument adecvat, fără capacitatea de regăsi direct informația, în funcție de criteriile de interes ale destinatarului final, aceasta este practic inutilizabilă.

Procesul care transformă informația digitală (pe suport digital) în informație (în continuare, digitală), dar care poate fi căutată, va fi numit în continuare **digitalizare**. Definițiile de mai sus ne asigură o oarecare legitimitate a distincției, chiar dacă nu într-un totu fără echivoc. Ne bazăm pe o posibilă interpretare a celor două concepte, în sensul că informația **digitizată** (convertită din format analog, în digital) nu este neapărat căutabilă, pe când informația **digitalizată** (alcătuită din cifre sau numere), gândită ca un șir de caractere (text echivalent) este căutabilă. Desigur, se poate argumenta faptul că și o imagine este alcătuită tot din diși, care la rândul lor sunt cifre... însă, în absența unei alte terminologii sau concepte care să opereze clar distincția dintre „informația digitală, în care nu se poate căuta” (imaginea unei pagini de carte) și „informația digitală în care se poate căuta” (textul echivalent), vom folosi distincția propusă: **digitizat / digitalizat**. Chiar și formal, ortografic, digitalizarea este un concept mai lung.

Structurare

În mod firesc, informația este prelucrată în raport cu destinația sa. Un proiect de conservare, de preservare, va prelucra informația într-un mod mai puțin sofisticat, pe când prelucrările din cadrul unui proiect care își propune introducerea patrimoniului digitalizat în circuitul informațional curent, vor fi mai complexe și vor include, în mod necesar, structurarea corespunzătoare a informației.

Procesele de organizare și structurare a informației, în vederea publicării prin canale dedicate, includ: digitizarea, digitalizarea, catalogarea (metadate), structurarea (metadate specifice) și agregarea (în rețele

naționale/internaționale).

Catalogarea presupune descrierea materialelor digitale utilizând standardele dedicate fiecărui tip de material (asocierea de câmpuri, de metadate). Structurarea reprezintă agregarea în colecții, în produse compozite, a materialelor descrise individual, iar, la rândul lor, structurile de materiale astfel conexe pot fi agregate, pe un nivel superior, în baze de date (naționale/internaționale), privite ca un tot unitar.

Bibliotecile și instituțiile info-documentare sunt organizațiile care dețin expertiza necesară pentru o astfel de organizare a informației digitale, de la simpla monografie, la colecții, serii și structuri, iar, în final, la baze de date complexe, agregate. Aceste competențe fac greu de imaginat un proiect de digitalizare a patrimoniului cultural, fără participarea directă și activă a bibliotecarilor și info-documentariștilor, experți în metodologia complexă a regăsirii eficiente a informației și în gestionarea drepturilor de proprietate intelectuală, prin intermediul sistemelor informatice dedicate.

Pentru a sublinia rolul esențial al catalogării și structurării coerente a informației, vom enumera, în cele de mai jos, tipurile principale de metode de regăsire a informației.

- Căutări **simple** (prin metadate, cu ajutorul operatorilor booleani)
- Căutări **avansate** (cu un limbaj de căutare specific)
- Căutări libere de tip Google (Google like)
- Căutări cu **relevanță** (prin definirea de algoritmi structurali și ponderi ale metadatelor)
- Căutări în textul integral (full text)
- Căutări în **tezaure multilingve**, polimorfe
- Căutări în limbaj natural

DANIEL MARINESCU
I.M.E. ROMÂNIA

(Continuare în numărul viitor)

ASPECTE PRIVIND CLASAREA, EVALUAREA ȘI CONSERVAREA COLECȚIEI DE CARTE VECHĂ ROMÂNEASCĂ DIN BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ „IOAN N. ROMAN” CONSTANȚA

Zestrea culturii scrise a poporului român este impresionantă, atât sub aspect valoric, cât și cantitativ. Până în urmă cu circa un secol și jumătate, cartea manuscrisă ori tipărită a fost cel mai prețuit și mai respectat instrument de cultură pentru toți românii. În epoca veche, când apare, în proporție covârșitoare, în sfera culturii și preocupărilor eclesiastice, cartea este privită, de cele mai multe ori, ca un obiect sacru, devenind unul dintre cele mai valoroase odoare bisericești.

Inițiativa Bibliotecii Județene „Ioan N. Roman” Constanța, de a declanșa procedura de evaluare și expertizare a cărților vechi, susceptibile de a fi bunuri de patrimoniu, transmite un semnal pozitiv pentru evoluția acestui proces, instituția fiind una de referință nu doar în zona Dobrogei, ci și în plan național.

Procedura de stabilire a bunurilor culturale mobile care fac parte din categoriile juridice ale patrimoniului cultural național mobil, tezaur și fond, se numește clasare și se desfășoară în conformitate cu Legea nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil, republicată, precum și cu Hotărârea Guvernului României nr. 886/2008 pentru aprobarea Normelor de clasare a bunurilor culturale mobile. Această procedură este obligatorie pentru toate instituțiile publice care dețin astfel de bunuri.

Prezentul studiu de caz urmărește să surprindă principalele aspecte practice ale clasării colecției de carte veche românească dintr-o bibliotecă publică, în strânsă legătură cu etapele de bază ale acestei activități, și anume: întocmirea fișei de evidență analitică, prin documentare asupra obiectului de patrimoniu expertizat, evaluarea acestuia și elaborarea raportului de expertiză.

Clasarea presupune documentarea riguroasă asupra colecției de carte veche românească existentă la Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” Constanța, pentru identificarea documentelor susceptibile de a fi incluse în sfera obiectelor de patrimoniu, în categoriile Tezaur sau Fond.

Procesul de clasare desfășurat la această instituție a presupus documentarea și expertizarea a 59 de cărți vechi românești. Cronologic, tipăriturile expertizate se încadrează în intervalul 1648 - 1830.

Conform legislației, fișa de carte veche, tipărită sau manuscrisă, se alcătuiește fie de către bibliotecarul specialist al departamentului de carte veche – verificată, completată și identificată de un expert în carte veche acreditat de Ministerul Culturii, fie direct, la fața locului, în bibliotecă, de către expertul acreditat. În cazul de la Constanța, clasarea s-a făcut direct de către un expert, investigându-se fiecare exemplar și studiindu-se documentele ajutoare (fișele de catalog, actele de proveniență, cataloagele de licitații, lucrările de referință etc.), pentru stabilirea cât mai exactă a valorii cultural-istorice și artistice a cărții susceptibile de a fi inclusă în patrimoniul cultural național. Este deosebit de important ca fișa de evidență

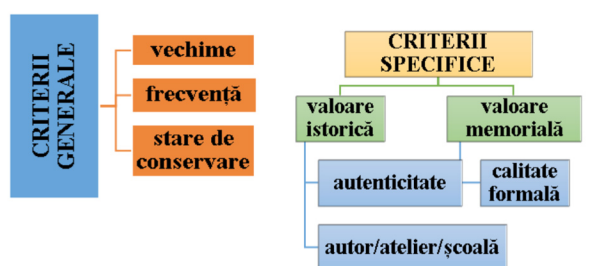
analitică să fie întocmită cu toate informațiile relevante, aceasta fiind elementul de plecare pentru elaborarea raportului de expertiză.

Conform legislației, manuscrisele, cărțile vechi, rare și cu valoare bibliofilă sunt incluse în categoria bunurilor istoric-documentare, cu valoare deosebită sau excepțională. Potrivit unor specialiști, normele publicate conțin erori și omisiuni chiar față de prevederile explicite ale Legii 182/2000; sunt confuze și neprofesionale, iar aplicarea lor este dificilă. Expertizarea acestor bunuri a impus respectarea unui standard calitativ și cantitativ, pe baza căruia s-a evaluat semnificația sau importanța acestora în raport cu cele două categorii.

Documentarea a presupus investigarea a 81 de volume de carte veche românească și bibliofilă existente în bibliotecă, dintre care au fost selectate 59 de documente, consemnându-se, punctual, toate constatările referitoare la fiecare volum, în programul Docpat, furnizat de Institutul de Memorie Culturală. În baza criteriilor generale și specifice, au fost propuse pentru clasare, în categoria Tezaur, 4 titluri, iar în categoria Fond 55 de titluri.

După criteriul vechimii, dintre cele 59 de bunuri documentare, patru sunt tipărite între 1648 - 1682, observând că 18 titluri aparțin secolului al XVIII-lea, iar 37 – primei jumătăți al secolului al XIX-lea. Aplicarea acestui criteriu se face fără echivoc, în sensul că punctajul fiecărui document crește, prin calcul matematic, în funcție de vechimea identificată.

Spre deosebire de vechime, criteriul frecvenței unui bun este cu mult mai dificil de stabilit, aplicarea acestuia necesitând o experiență profesională mai îndelungată, cunoștințe aprofundate și, în mod evident, studii extinse în domeniu.

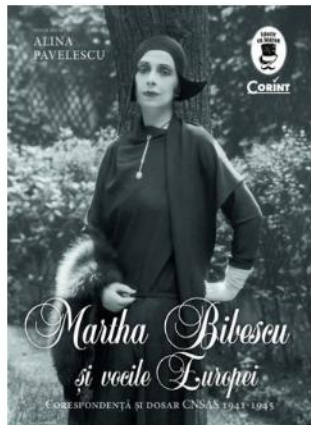

Criteriile după care sunt expertizate bunurile istoric-documentare

Aceasta cu atât mai mult cu cât, cel puțin până în prezent, nu este conturată o bază de date care să reflecte existența la nivel național a unui număr aproximativ de exemplare dintr-o tipăritură de patrimoniu, mulți dintre deținători nefiind preocupați de inventarierea, descrierea și valorificarea lor prin mijloacele clasice, moderne sau electronice. Dar pentru aceasta trebuie să existe o bază de date națională privind

MARTA BIBESCU ȘI VOCILE EUROPEI

Alina Pavelescu, *Marta Bibescu și vocile Europei. Corespondență și dosar CNSAS. 1941 – 1945*. Corint, 2017

Volumul este editat de Alina Pavelescu, arhivist și istoric, cu specializare în istoria contemporană. Este absolventă a Facultății de Litere și Istorie a Universității București (1996), doctor în științe politice la Institut d'Études Politiques din Paris, director adjunct la Arhivele Naționale ale României.

După cum notează autoarea în introducerea lucrării, aceasta este rezultatul unei cercetări îndelungate asupra colecțiilor a trei mari arhive: Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Biblioteca Națională a României și Arhivele Naționale.

În prima parte a volumului, sunt prezentate cele mai importante documente din dosarul Marthei Bibescu, aflat în custodia CNSAS. De aici aflăm date despre urmărirea de către Serviciul Secret de Informații, efectuată asupra familiei Bibescu, și a activității și întâlnirilor pe care le-au avut, cu prințesa, străini și oameni politici români. La Mogoșoaia, Martha Bibescu se întâlnea frecvent cu diplomați francezi care acționau împotriva regimului de la Vichy. Această supraveghere s-a efectuat pe parcursul celui de Al Doilea Război Mondial. Documentația a fost apoi preluată de Securitatea comunistă. Informațiile din dosarul său de la CNSAS dezvăluie sprijinul acordat rezistenței franceze de la București, diplomaților italieni care se situau de partea monarhiei, în conflictul acesteia cu Mussolini, precum și, ulterior, susținerea reprezentanților britanici și americani din Comisia Aliată de Control.

Al doilea capitol al volumului se referă la documentele din colecția Saint-Georges. După desființarea Muzeului Saint-Georges, arhiva Bibescu i-a fost transferată Bibliotecii Naționale, fiind astfel salvată de la confiscare, soartă pe care au avut-o, în schimb, documentele, operele de artă, fotografiile aflate la Palatul Mogoșoaia, odată cu naționalizarea acestuia de către regimul comunist.

O parte importantă a colecției o reprezintă scrisorile adresate Marthei Bibescu de către personalități politice și culturale europene: Wilhelm Ramsay Mac Donald – om politic englez –, regele Alfonso al XIII-lea al Spaniei, academicianul Louis Gillet, René de Weck – scriitor și șef al delegației Elveției la București –, Jaques Truelle – diplomat francez –, și mulți alții.

Este menționat faptul că documentele referitoare la activitatea Marthei Bibescu deținute de Arhivele Naționale sunt în număr mai mic și sunt păstrate în fondul familial Bibescu precum și în alte fonduri familiale sau personale, cum ar fi fondul familial Lahovary, Stirbey sau Constantin Argetoianu și, având o mică relevanță în legătură cu Al Doilea Război Mondial, puține au făcut parte din subcolecția din volum.

În schimb, fondul material ilustrativ mai bogat, din fototeca Arhivelor Naționale, a dus la selectarea lui pentru ilustrațiile volumului.

Încheiem această succintă prezentare cu un citat semnificativ din introducerea lucrării: „Documentele cuprinse în volum sunt ilustrative pentru extraordinara forță a principesei Martha Bibescu de a-și păstra speranța și vitalitatea în cele mai dramatice împrejurări... Ele vorbesc despre felul elegant și dârz în care principesa Bibescu a străbătut cea mai dificilă perioadă a vieții: Al Doilea Război Mondial, al cărui sfârșit îi va răpi aproape totul, lăsându-i dor amintirile și inteligența sa.”

GELU CULICEA

(Continuare din pag. 18)

existența colecțiilor de carte veche și acces facil la aceste baze de date. Este regretabil, dar actualmente nu avem posibilitatea de a menționa existența unui număr aproximativ de volume dintr-o tipăritură la nivel național, mulți proprietari care le dețin nu le au inventariate, descrise în format electronic sau valorificate prin mijloacele clasice ori moderne. În aceste condiții, stabilirea punctajului pentru documente, după criteriul frecvenței, se face prin raportare la numărul de exemplare cunoscute în plan național, tendința fiind aceea de a se practica un punctaj maximal, de la 70 până la 100 de puncte, marile biblioteci și muzee considerându-le piese rare sau relativ rare.

Sunt situații când la ambele criterii punctajele acordate aceleiași tipărituri diferă de la un expert la altul, din cauzele menționate mai sus. Bunuri similare vor primi punctaje diferite, în dauna aprecierilor reale, subiectivitatea inerentă fiind greu de corectat. În acest caz, ne-ar ajuta foarte mult dacă bibliotecile, muzeele, cultele religioase, deținătoare de bunuri istoric-documentare ar avea o abordare pragmatică și ar include în agenda de priorități clasarea acestor bunuri.

Al treilea criteriu general se referă la starea de conservare a bunului documentar. Documentele au fost analizate din punctul de vedere al prezentării legăturii și conservării suportului papetar. În lipsa unei fișe de conservare a obiectului, aprecierea stării de conservare a cărții a fost făcută de expert, urmărindu-se următoarele elemente: starea de conservare a copertelor, stadiul scoarțelor de lemn, existența unui atac xilofag, dacă este un exemplar rudimentar sau integral. Este nevoie să se apeleze la literatura de specialitate privind conservarea și restaurarea bunurilor documentare pentru a folosi termenii în mod corect și a stabili starea de conservare a cărții, indicând nivelul adecvat: deteriorat, mediu, relativ bun, bun și foarte bun.

(Continuare în numărul viitor)

Drd. IOAN VOLCU

